БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955
ДЕКАБРЬ
14
СРЕДА
№ 247 (3441)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Кашмирде келгени (1 арын).

Көдээ ажыл-агый киноларының Бүгү-эвилел фестивалы (1 арын).

Баштайгы орус революцияның 50 чылынга тураскаан ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниити хуралы (1 арын).

В. Иезуитов.—Идеологтуг ажылды амыдырал-биле сырый холбаштырар (2 арын).

ССРЭ биле ГДР-ниң аразында садыг харылзааларынга (2 арын).

О. Догуй-оол.— Хуучуларның негелдезин күүседир (2 арын).

А. Вишняков.— Өртемчейни билип ап болурунуң дугайында эртем болгаш шажын (2—3 арыннарда).

А. Аржаалай.— Ажыл-агый планнарының күүселдези дээш Советтерниң деминселин күштелдирер (3 арын).

В. Баир.— МТС—артель бүдүрүлгезиниң хөгжүдеринге кол күш (3 арын).

П. Курченко.— Интернаттарны хандырарын экижидер (3 арын).

Я. Мазор.— Делегейде болуп турар чоруктарның дончулалы (4 арын).

Каттышкан Штаттарның колонизмни деткип турар чоруун индий улус буруудаап турар (4 арын).

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫ УДУРТУРУНУҢ ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕР

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда Коммунистиг партия болгаш Совет чазак көдээ ажыл-агыйны шиитпирлиг көдүрер талазы-биле элээн чугула хемчеглерни алган.

Ол хемчеглерни боттандырган чорук баштайгы эки түңнелдерни берген. Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйы ниитизи-биле чаа, улам бедик чадаже көдүрүлген. Сөөлгү ийи чылдың дургузунда чуртка тарылга шөлү 28 миллион гектар чедир көвүдээн. Тараа культураларының, ооң иштинде кызылтас шөлү дыка улуг хемчээлге калбарган. Кукуруза тарылгазын нептередир талазы-биле улуг ажыл чорутунган. Чигир свекласының, лён-долгунецтиң, хевецниң, картофельдиң, ногааларның тарыыга шөлү өскен. Чамдык областарда болгаш крайларда көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүг бедээн. Ниитиниң мал ажылының хөгжүлдезинде билдингир бурунгаарлаашкын бар болуп турар. Бо чылын эрткен чылдыындан хөй тараа, сүт, эът, куштар, чүүргалар, дүк белеткетинген.

Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинде чедип алдынган чедиишкиннер ам-даа четпес деп чүвени моон-биле кады демдеглээр херек. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүң дээш демиселге совет улустуң күженикиннерин угландырып турар. Бир эвес бүгү-ле колхозтар болгаш совхозтар мурнакчы ажыл-агыйларның ажылдап турары ышкаш эки ажылдаан болза, бо чылын дыка эки түңнелдерлиг болуп турган дээрзин амгы үеде эртип турар партия конференцияларының делегаттары демдеглээннер. Колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырларының шиитпирлиг көдүрлүүшкүнүнге бар аргаларны чер болганга ыракта-ла долу хемчээл-биле ажыглаваанын бо чылдың түңнелдери херечилеп турар.

Бир эвес Украинаның колхозтары бо чылын ниити республикага саар инек бүрүзүнден сүт саалдазын 217 килограмм көвүдеткен турда, Белоруссияның колхозтары—чүгле 56 килограмм көвүдеткен. РСФСР-ге сүт саалдазы бо чылын ниитизи-биле 202 килограмм көвүдээн, ол-ла үеде Арзамас, Чкалов, Калининград областарга, Чуваш АССР-ге саалда кудулаан, а Куйбышев болгаш Псков областарда мурнуку деңнелинде хевээр арткан.

Шак мындыг эвээш эвес чижектерни чүгле мал ажылының продуктулуунга хамаарыштыр эвес, харын тараа, картофель, ногаалар, техниктиг культураларның дүжүттүүнге хамаарыштыр база киирип болур. Бо ийи чылдың дургузунда экономиказында кандыг-даа экижиишкиннер болбаан колхозтар хөй-хөй районнарда ам-даа бар.

Тус-тус республикалар, крайлар, областар, районнар болгаш колхозтар барык-ла бир дөмей байдалдыг база дең аргаларлыг турган-ла, ажылының түңнелдери янзы-бүрү болуп турарын чүнү-биле тайылбырлаарыл? Мону хамыктың мурнунда партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының талазындан көдээ ажыл-агыйны удуртуп турарының янзы-бүрү деңнели-биле тайылбырлаар.

Колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезин улам ыңай шиитпирлиг көдүрер талазы-биле сорулгаларны күүседиринче партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының талазындан көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң деңнелин дыка бедидери, ол удуртулганы улам-на мергежилдиг, тодаргай болгаш оперативтиг болдурары эргежок чугула деп СЭКП ТК-ның январь Пленуму бодунуң доктаалынга демдеглээн. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин бүрүнү-биле билген турары удуртукчу ажылдакчылардан негеттинип турган. Ындызла-даа партияның обкомнары, крайкомнары, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, ылангыя партияның райкомнары эрги ёзу-биле ажылдаарын үргүлчүлеп турар деп чүвени практика көргүзүп турар.

Партияның Кострома обкомун чижекке ап көрээлиңер. Чоокта чаа «Правдага» дыңнатканын ёзугаар алырга партия обкому көдээ ажыл-агыйны «ниити-эренгейи-биле», тодаргай эвес, ажыл-херекти ханы билиишкин чокка удуртурун үргүлчүлеп турган. Обкомнуң ажылдакчылары бо үеге чедир хожудап турар колхозтарның болгаш районнарның ажыл-херектерин ол черлеринге ёзулуг чугаалажып көөрүн оралдашпааннар.

Көдээ ажыл-агыйны удуртур талазы-биле чамдык партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазында тодаргай чорук ам-даа эвээш. Партия райкомнарының аппараттарында оларның инструкторлар бөлүктери-биле, райкүүскомнарда болгаш МТС-терде колхозтуң, совхозтуң, бригада бүрүзүнүң, мал фермазы бүрүзүнүң байдалын харылаар хүлээлгелиг хөй санныг кижилер ёзу барымдаалап ажылдап турар. Херек кырында олар шупту ёзулуг ажылдавайн турарлар, шупту көдээ ажыл-агыйның байдалы дээш харысалгалыг чоруктуң күзел-чүткүлүнче сиңнигип кирбейн турар.

Колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң улам ыңайгы өзүлдезиниң талазы-биле улуг болгаш нарын сорулгалар болза, партия болгаш совет органнар көдээ ажыл-агыйны удуртурун сайзырангайжыдарын үргүлчүлээн, ону улам-на тодаргай болгаш шудургу кылган турарын ол органнардан шыңгызы-биле негеп турар деп партия болгаш чазак айтып турар. Тодаргай удуртуру—көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү-ле кезектеринге ажыл-херекти ханы билири-биле сиңнигип кирери, ооң экономиказын өөренири, бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүлдерниң ужурун билири база эң эки колхозтарның болгаш совхозтарның дуржулгазын нептередири ол болур.

Чер-черге организакчы ажылдың деңнелин көдүрери, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын хөгжүдер талазы-биле айтыттынган хемчеглерни амыдыралга боттандырарын хандырары эргежок чугула. Чер-черниң партия органнары партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый ажылдарының кандыг-даа участогунда ажылдакчы бүрүзүнүң харысалгазын бедидер, тодаргай херектерниң талазы-биле ооң ажыл-чорудулгазын үнелээр хүлээлгелиг.

Ам үеде чер-черниң партия болгаш совет органнарының бүгү кичээнгейи көдээ ажыл-агыйның мурнунда салдынып турар соңгаарлатынып болбас сорулгаларны шиитпирлээринче мөөңнетинген турар ужурлуг. Бо чылдың көдээ ажыл-агый ажылдарын доозарын, хову болгаш мал ажылының продуктуларын дужаар талазы-биле күрүне мурнунга хүлээлгелерниң күүселдезин хандырар херек. Колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның ажыл-агый чорудулгазының баш бурунгааргы түңнелдерин амдыгаштан чорудар херек. Кайы-бир колхозтуң, совхозтуң хожудаашкынының чылдагаанын, дүжүттүң болгаш мал ажылының продуктулуунуң кудуу чоруунуң, бо чылын көдээ ажыл-агый артельдериниң тургускан планнарының күүсетинмээниниң чылдагааннарын илередири чугула. Келир чылда шак ындыг четпестерниң катаптаарын болдурбас база кылдынган ажылдарның уроктарынга көдээ ажыл-агыйның чаа көдүрлүүшкүнүн, колхозтарны, МТС-терни болгаш совхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле улам ыңай быжыглаарын хандырар төлээде, бүгү-ле хемчеглерни ап чорудар херек.

Украинаның партия болгаш совет ажылдакчыларының чоокта чаа болган чөвүлел хуралынга республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга көдээ ажыл-агый ажылдарының баш бурунгааргы түңнелдерин бүгү тала-биле чугаалажып көрген болгаш келир чылда бедик дүжүт өстүреринче база мал кыштагладыышкынын чедиишкинниг чорударынче угланган тодаргай хемчеглерни айыткан. Чөвүлел хуралдың киржикчилери боттарының кичээнгейин көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрериниң шиитпирлетинмээн айтырыгларынче, соңгаарладып болбас сорулгаларны күүседиринче угландырганнар.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидери часкы тарылгага чогуур өйүнде белеткелден болгаш мал кыштагладыышкынын үлегерлиг чорударындан улуу-биле хамааржыр. Сорулга болза, машина-трактор паркын болгаш көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдерин чогуур өйүнде септээринде, үрезинни долузу-биле урарында, база оларның үнүүчелин хынаарында, тус черниң болгаш минералдыг удобрениелерни белеткээринде болгаш сөөртүп үндүреринде болур. Кышкы үеде бригадирлерниң, звеночуларның, ферма эргелекчилериниң, колхозчуларның болгаш совхозтар ажылдакчыларының агро-зоотехниктиг өөредилгезин организастаан турары чугула.

МТС-терни, совхозтарны болгаш колхозтарны удуртур кадрлар-биле быжыглаар талазы-биле улуг ажылды сөөлгү үеде партия болгаш чазак чоруткан. Чер-черниң партия болгаш совет органнарының хүлээлгези—ол кадрларны ажылга быжыглаарынче угланган хемчеглерни алыры, оларга чогуур чуртталга-амыдыралдың байдалын тургузары, көдээ ажыл-агыйга чоокта чаа келген ажылдакчыларга кичээнгейлиг болуру, оларны кичээнгей болгаш сагыш салыышкын-биле хүрээлээри болур. Көдээ ажыл-агыйга четчир дуржулгазы чок ажылдакчыларны тодаргай хемчеглерге чаңчыктырар болгаш кижизидер херек. Көдээ ажыл-агыйга удуртур ажылдакчыларның массалыг халажыышкынын болдуруп болбас.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээриниң чугула негелдези болза, партия организацияларының бүгү партийжи-политиктиг, идеологтуг ажылдарын, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле, тодаратынган практиктиг сорулгалар-биле ооң сырый харылзаазын улам ыңай экижидери болур. Коммунист, ылангыя удуртукчу бүрүзү болза, бистиң идеологтуг ажылывыс материалдыг чаагай байдалды көвүдедири дээш, бистиң чуртувуска элбекшилди тургузары дээш, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдези дээш демиселче угланган турар ужурлуг деп чүвени билир хүлээлгелиг.

Партия, бүгү совет улус СЭКП-ниң XX съездизинге уткуштур чоруп орар. Съездиге алдар болдурган социалистиг чарыш чер болганда калбарып турар. Партияның ам эртип турар конференциялары партия болгаш совет организацияларының кичээнгейин көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрериниң болгаш быжыглаарының практиктиг айтырыгларынче угландырар, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга идиги бээр ужурлуг.

(«Правданың» мурнуку чүүлүнден).

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Кашмирде келгени

СРИНАГАР, декабрь 9. (СЭТА). Бөгүн Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев база оларны үдеп чоруур кижилер Джайпурдан самолеттар-биле Гималаяларның болгаш Гиндукуштуң аразында шынааларга чыдар болгаш соңгу талазындан Памирниң мурнуу ийлери-биле камгалатынган, Индияның эң соңгу кезии—Кашмирде чедип келген.

Ол черниң шагы-биле 11 шакта эштер Булганин болгаш Хрущевту Кашмирге чедирип келген самолет Кашмирниң кол хоорайы — Сринагарның аэродромунга кээп хонупкан. Аалчыларны уткууру-биле албан-дужаалдыг кижилер чедип келген: Садар-и-рийасат (Кашмирниң баштыңы), Юварадж Каран Сингх, Кашмирниң Премьер-Министри Г. М. Бахши, кашмир чазактың министрлери, чазактың дээди дүжүметтери. Аэродром ССРЭ-ниң болгаш Индияның туктары-биле шиметтинген турган. Эштер Булганин болгаш Хрущев аэродромга чыскааган хүндүлел таныылының фронтузун эргээн. Шериг оркестри ССРЭ-ниң болгаш Индияның күрүне гимнилерин күүсеткен.

Аалчыларны уткуп келген албан-дужаалдыг кижилерни оларга таныштырганда, Садар-и-рийасат, Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущевка байыр чедирип чүве чугаалаан. Бо кайгамчыктыг бараалгаашкын дугайында өөрүшкүлүүн кашмирниң улузунуң өмүнээзинден илереткен болгаш Кашмирге чаагай чорууруң аалчыларга ол күзээн. Н. А. Булганин микрофон мурнунга харыы медеглел кылган.

Садар-и-рийасат! Дээрги премьер-министр! Дээргилер!

Чылыг болгаш чүректиң ханызындан уткуп алыышкын дугайында бистиң ак-сеткилдиг өөрүп четтиргенивисти силерге болгаш силерни дамчыштыр Кашмирниң чонунга илередирин чөпшээреп көрүңер.

Бистер Индияның хөй-хөй хоорайларынга чордувус, үлетпүр бүдүрүлгелерге болгаш плантацияларга, тудугларга болгаш эртем албан черлеринге чордувус, бо улуг чуртка көрген улуг чүүлдер дугайында долу бодалдарлыг болдувус.

Индия —улуг аргаларлыг чурт, а индий улус экономика талазы-биле күштүг чаа Индияны тургузар күзел-биле долган.

Чуртту кезип чоруп турган үевисте Индияда чурттап турар хөй-хөй улустарның төлээлекчилери-биле ужурашкан бис. Олар боттарының дылының, төөгүлүг чаңчылдарының болгаш культуразының талазы-биле ылгалып турар. Ындыг болза-даа тайбынче болгаш тайбың күш-ажылынче олар чаңгыс күзел-соруктуг. Индий улус тайбынче болунуң күзел-чүткүлүнге хамаарыштыр Совет Эвилелиниң улустарының нүүрүнден шынчы өңнүктерлиг дээрзин силерге бүзүредип болур бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистерниң Индияны кезип чораанывыс биске дыка ажыктыг болду. Индия дугайында бистиң мурнунда билип чораанывыс ыракта четпес болган деп чүвени ак-сеткилдии-биле чугаалаар ужурлуг бис. Биске эелдек эвилеңи-биле тывыскан ол болдунар аргаларның ачызы-биле Индияның бүгү мурнуу чүгүн болгаш төп кезиин долгандыр кезидивис. Индияның соңгу кезиинге барбайн Индияның дугайында долу билигни ап шыдавас турган бис. **(Адыш часкаашкыны).** Ынчангаш Садар-и-рийасат Юварадж Каран Сингхтиң Кашмирже чалааны улуг күзел-биле хүлээп алган бис. **(Адыш часкаашкыны).** Кашмирге баары биске дыка солун, чүге дээрге, Кашмирниң агаар-бойдузунуң онзагай байдалы, ооң улустарының тускай шынарлыг культуразының байлаа, улустуң мастерлериниң, ус-дарганнарының уран-чүүлү Кашмир бүгү-делегейге алдарлыг болур чорукту тургускан.

Кашмирге баар чорук совет улустуң төлээлекчилери бистерге солун болуп турар ужуру болза, Кашмир бистиң чуртувуска чоок турарында, Кашмир-биле бистиң кажан-даа садыг талазы-биле улуг харылзаалыг турганывыста. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

Кашмирге бистиң келгенивисти кашмир улустуң амыдыралы болгаш чуртталгазы-биле, ооң байлактыг онзагай культуразы-биле, ооң чедиишкиннери-биле таныжып алырынга ажыглаар дээн бис.

Чылыг уткуп алыышкын дугайында база катап өөрүп четтирдивис, эргим өңнүктер. **(Диңмиттиг адыш часкаашкыны).**

* * *

Аэродромнуң тускай чазак павильонунга аалчылар-биле уткуп келгеннерниң аразынга найыралдыг беседаның соонда шуужуп алган машиналар чазаглыг орук-биле хоорайже чорупкан. Чоок кавының көдээлериниң тараачыннары орук хажызынга чыглыышаан, аалчыларга орук дургаар байыр чедирип турганнар. Сринагар хоорайның чоогунда Кашмирниң чону Сринагар хоорайны кежилдир агып чыдар Джхелум хемниң пароход турар черинче бар чыткан совет төлээлерниң эртер оруктарын болгаш кудумчуларын дургаар элээн каш одуруглап шууштур турупкан турганнар. Хоорайга чедир бүгү орук, хоорай чоогунуң болгаш төвүнүң кудумчулары байыр чедирген хөй санныг лозунгулар-биле шиметтинген: «Индий-Совет найырал делгерезин! Совет Эвилелиниң удуртукчуларының чедип келгени биске аас-кежик болур! Неру, Булганин болгаш Хрущев делгерезин! Бистиң улуг кожавыска байыр чедирип тур бис! Индийлер болгаш орустар — акы-дуңмалышкылар! Тайбыңны күзеп тур бис! Кашмиржилер каяа-даа тайбың дээш туржурлар! Тайбың талалакчылары делгерезин! Тайбың дээш демиселчилерге алдар! Депшилгеже орук Панча—Шиланы дамчыыр!»

Н. С. Хрущев болгаш Н. А. Булганин Садар-и-рийасаттың болгаш Кашмирниң Премьер-Министриниң үделгези-биле ажык машиналарның кырындан улустуң байырлалынга чылыы-биле харылап турган.

Джхелум хемниң пароход турар черинге аалчылар оларны манап турган хемелерге олурупканнар, Сринагарның чаңчыл болган хеме чорууушкуну Сринагарның сугже көрүнген, чартыы даш, чартыы ыяш бажыңнарының чаны-биле хоорайже чорупкан. Хемниң бир эриинден бир эриинче байыр чедирген лозунгуларлыг пөстү кежир шейген. Сринагарның он-он муң чону эрик кыдыынга, бажыңнарның балконнарынга, крышаларынга болгаш соңгаларынга үнүп келгеш ыткыр өөрүшкүлүг үннер-биле аалчыларга байыр чедирип турганнар, улуг хемелерде ак хептерлиг эжикчилер хемни кежилдир чорутган чеди көвүрүглерниң адаа-биле хемелерниң чорууушкунун ажыткан.

Сринагарның чазак ордузунга эртенги шайлалганың соонда аалчылар автомобильдерге олурупкаш хоорайлап чорупкаш, турар черинче чорутканнар. Сринагарның кудумчуларынга хоорай чурттакчылары—ус-дарганнар, ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң өөреникчилери, торгу аргыыр болгаш пөс-таавы бүдүрүлгелериниң ажылчыннары Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка чүректиң ханызындан байырын чедирип турганнар.

Сринагарның 200 муң чону бөгүн хоорайның кудумчуларынга үнүп келгеш, совет удуртукчуларының Кашмирге келгенин байырлал кылдыр демдеглээннер.

Эрик кыдыынче көрүнген бүгү бажыңнарның мурнуу талазы чүгле туктар болгаш лозунгулар-биле шиметтинген турган эвес, харын Кашмирниң кайгамчыктыг уран ус-тывыжының кылыглары: хевистер, торгу пөстер, шальдар ыяштан болгаш папье-машеден дозулап өңнелдирген, мөңгүннээн кылыглар-биле каастатынган турган. Ус-дарган бүрүзү бодунуң бажыңының соңгазынга, бодунуң мастерскаязының эжиинге азы шуут кудумчуга тура, аалчыларга алдар кылдыр бодунуң кылган чүүлүн делгеп көргүскен.

Баштайгы орус революцияның 50 чылынга тураскаан ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниити хуралы

Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга декабрь 8-те, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының баштайгы орус революцияның 50 чылынга тураскаан ниити хуралы болган.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. Н. Несмеяновтуң эге сөзүнге чугаалааны болза;

—ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниити хуралын Лениниң 1905 чылдың революциязының дээди чадазы деп адааны чепсектиг тура халыышкынның 50 чыл болуп турары декабрь хүннеринде эрттирип турар-дыр бис. Большевиктерниң удурткан Москваның маадырлыг пролетариаты бир-ле дугаарында революстуг тура халыышкынның тугун көдүрген. Өске-даа үлетпүрлүг төптерге Москваның соон салгап, ажылчыннарның чепсектиг үнүүшкүнү болган. Тура халышкан ажылчыннар баррикадаларга маадырлыг тулушкан. Ынчан олар тиилелге чедип ап четтикпээн. Тура халыышкын бастырган.

Баштайгы орус революцияның хүннеринде хааның ёзу-чурумга удур демиселге боттарының амыдыралын берген кижилерни сактып ёзулаарын оратор дилээн. Шупту туруп келген.

Академик Несмеянов президиумда олуржуп турган партияның эң хоочун кежигүннери болгаш 1905 чылдың революциязының көскү ажылдакчылары: Е. Д. Стасованы, Ц. С. Бобровскаяны (Зеликсон), М. И. Губельманны, М. С. Николаевти, С. И. Гопнерни, Б. М. Воминни, К. Т. Свердлованы—Новгородцеваны, П. И. Воеводинни, О. В. Куусиненни, М. К. Ветошкинни, П. А. Бляхинни, И. А. Лычевту хуралдың киржикчилеринге таныштырган. Партияның хоочун кижилеринге, баштайгы орус революцияның революстуг демиселчилериниң алдарлыг төлээлекчилеринге хуралдың киржикчилери изиг байыр чедирип турган.

Баштайгы орус революцияның бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазының дугайында илеткелди академик М. Б. Митин кылган.

Баштайгы орус революция Европаның болгаш Азияның чурттарынга революстуг шимчээшкинниң хөгжүлдезинге дыка улуг идиглиг болганын ол чугаалаан. Ол революцияның шуурганының диңмирээшкининге харыы кылдыр хөй-хөй чурттарның ажылчыннары стачкаларны организастап, баррикадаларны тутпушаан, хоорайларның кудумчуларынче чыскаалып үнгүлээн.

Россияга декабрьның чепсектиг тура халыышкынының дугайында илеткелди төөгү эртемнериниң доктору А. Л. Сидоров кылган.

1905—1907 чылдарның революциязының киржикчилери сактыышкыннарын бо хуралга чугаалааннар.

(СЭТА).

Коряк национал округтуң 25 чыл ою

ПАЛАНА. (Камчатка область). Коряк национал округтуң тургустунган хүнүнден бээр чээрби беш чыл ою декабрь 10-да болган.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Коряк окркүүскомнуң даргазы Г. И. Бекеревтиң дыңнатканы болза:

Тураскаалдыг хүнге округтуң ажылчы чоннары экономиканың болгаш культураның тус-тус адырларында улуг чедиишкиннери-биле ужурашкан.

Балыкчылар бо чылын эки ажылдааннар. Олар чыл планындан ажыр 500 муңдан хөй пуд продукцияны берген. Балык тудар ажыл колхозтарга хөй орулгаларны киирип турар. Чижээлээрге, Карагинский районда он артельдерниң тозу миллионерлер болуп турар. Районнуң балыкчы бүрүзү бо чылын ортумаа-биле 40 муң рубльди ажылдап алганнар, а «Ударник» артельде колхозчулар балыктаашкын үезинде кижи бүрүзү-ле 63 муң рубльди алганнар.

1940 чылга дөмейлээрге колхозтарда иви мал чеди катап көвүдээн. Сүттүг мал ажылы чыл-бүрүде улам-на хөгжүп турар. Инек фермалары бо үеде бүгү артельдерде бар.

Ам эң-не соңгу чүк колхозтары безин картофельди болгаш капустаны өстүрүп турар апарган. «Кызыл партизан» артельде Матрена Попованың бригадазы бо чылын гектар бүрүзүнден 300 центнер капустаны, 150 центнер картофельди алган. Ол болза кезээ мөңгези-биле доң чыдар зона болур. Ам ногаа аймаа тарывайн турар колхоз чок.

Округта дыка хөй школалар, клубтар, номчулга бажыңнары, кызыл ярангылар ажыттынгылаан. Өөреникчилерниң саны 25 чыл иштинде 10-дан хөй катап өскен. Дыка хөй аныяк оолдар болгаш уруглар чурттуң дээди өөредилге черлеринде өөренип турарлар

Иви ажылдыгларны, балыкчыларны болгаш аңчыларны медицинаның 90 албан черлери хандырып турар. Ол албан черлеринде 200 хире эмчилер, фельдшерлер болгаш эмчи сестралары ажылдап турарлар.

(СЭТА).

Элээди уругларның медицина хандырылгазы

Элээди оолдар-уругларны медицина-биле хандырар айтырыгларның талазы-биле ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң чыылдырганы чөвүлел хурал Москвага болуп эрткен. Ооң ажылынга 300 хире эмчилер, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-ажыл курлавырларының кол эргелелиниң чырдыышкын ажылдакчылары болгаш оон-даа өске кижилер киришкеннер.

Кадык аныяк салгакчылар дээш бистиң чуртувус онза сагыш салып турар. Эмнелге-профилактиктиг албан черлери организастатынган. Школаларда эмнелге салбырындан аңгыда хоорайларда, үлетпүрлүг районнарда поликлиникалар чанында муң хире эмнелге кабинеттерин тургускулаан. Бүгү элээди уругларны чыл-бүрүде-ле чайгы дыштаныылга мурнунда шинчип турар. Ол шинчилгениң түңнелдеринге хамаарыштыр кадыкшыдылгалыг хемчеглерни ап: оолдар-уругларны чайгы лагерьлерже, санаторий-курорт эмнелгезинче, турист походтарже болгаш оон-даа өскелерже чорутулап турар. Ол бүгүнүң хараазы-биле аныяктарның күш талазы-биле хөгжүлдези чыл тудум-на экижип турары кылгылаан илеткелдерде болгаш чер-черниң дыңнадыгларында демдеглетинип турар. Элээди уругларның мурнунда хөй удаа таваржып чорааны дыка хөй аарыглар ам барык-ла чок апарган.

Элээди оолдар-уругларның медицина хандырылгазын улам ыңай экижидеринче угланган элээн хөй хемчеглерни чөвүлел хурал айыткан.

(СЭТА).

Көдээ ажыл-агый киноларының Бүгү-эвилел фестивалы

Совет агробиологтуг эртемниң чедиишкиннерин болгаш колхозтарның, МТС-терниң база совхозтарның ажылдакчыларының мурнакчы дуржулгаларын калбаа-биле пропагандалаар сорулга-биле ССРЭ-ниң Культура министерствозу көдээ ажыл-агый кино-чуруктарының фестивалын 1956 чылдың январь 1-ден май 1-ге чедир чорудар.

Фестивальды чер-черге чорударының планын көдээ ажыл-агый органнары-биле кады чогаадыр болгаш бадылаар, кино-чуруктарны болгаш лекциялар тематикаларын төлевилээр ужурлуг тускай комиссияларны эвилелдешкен республикаларга болгаш автономнуг республикаларга, крайларга болгаш областарга тургускулаар. Лекциялар номчуурунга агрономнарны, зоотехниктерни, механизаторларны, колхоз, совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларын хандырар.

Көдээ ажыл-агый эртемниң янзы-бүрү адырларының болгаш практиказының талазы-биле 125-тен хөй аттарлыг кино-чуруктарны сүмелээн даңзыны ССРЭ-ниң Культура министерствозу чоруткан. «Чурттуң шөлдеринде кукуруза», «Үнүш дүжүтче орук», «Терентий Мальцев», «Колхоз сады», «Ногаа ажылының мурнакчылары», «Ногаан дөрбелчиннер дугайында рассказ», «Көдээ ажыл-агый малдарының анатомиязының болгаш физиономиязының үндезиннери», «Дириг чижек», «Алдын дүк», «Бедик дүжүттерни канчап чедип алыры», «Ногаан конвейер», «Мал чемнери бүдүреринге МТС-тиң организакчы ролю» болгаш оон-даа өске кино-чуруктарны көргүскен турар.

(СЭТА).

Каракум каналының тудуунда

АШХАБАД. Каракум каналының тудукчулары куруг ховунуң ханызынче бурунгаарлаарын үргүлчүлеп турарлар. Тудуушкунуң Керкинск эргелелиниң № 3 тудуг-монтаж конторазының коллективи Уараметнияза районда канал унунуң баштайгы салыышкынын чедиишкинниг доосkan. Каналды бүрүн хемчээлинге чедир оон ыңай алгыдып чорударынга херегләэр земснарядтар ол ун-биле эртер. 16 землесостар (довурак үндүр сордурар машиналар) чалдарны кылып эгелээн.

Землесостар амдызында боттарынга сугже баар орукту салып ап турда, тудуг-монтаж эргелелиниң коллективи оларга оон ыңай ажылдаар черлерни белеткеп турар. Каналдың унун дургаар 20 километр шөйлүп чоруткан черде механизаторлар скреперлер болгаш бульдозерлер деп машиналарның дузазы-биле элезин, довурак казып үндүрер ажылды дүне-даа, хүндүс-даа чорудуп турарлар.

Тудуг черинде күчүлүг энергопоезд чедип келген. Аму-Дарьядан суг үндүрүп алырынга болгаш каналдан судно эрттиреринге херектиг тудугларның кол бедирин ол энергопоезд электри күжү-биле хандырган турар.

(СЭТА).

Идеологтуг ажылды амыдырал-биле сырый холбаштырар

Бистиң социалистиг улуг Төрээн чуртувустуң улустары 1956 чаа чылдың — алдыгы чаа беш чыл планының бирги чылының мурнуу чарыында чурттап турар. 1956 чылдың февральда болур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи алдыгы чаа беш чыл планын чугаалажып көргеш бадылап, хүлээп алыр. Ол чаа беш чыл планы болза, бистиң хөгжүлдевистиң чаа-чаа сорулгаларын тодаргайлап, моон соңгаар перспективаны совет улуска бээр.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдериниң болгаш чурттуң камгаланыр аргазын улам-на быжыдарының үндезини болуп турар аар индустрияның дүргедеткен өлчегде дүрген хөгжүлдезинге даянмышаан, ажылчы чоннарның чаагай амыдыралынга эргежок чугула материалдыг чүүлдерни бүдүрерин соксаал чокка көвүдедириниң хемчеглерин Коммунистиг партия болгаш Совет чазак боттандырып турар.

СЭКП ТК-ның Пленумнарының доктаалдарын амыдыралга боттандырбышаан, бистиң областың ажылчы чоннары чурт үлетпүрүн, областың көдээ ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле эвээш эвес чедиишкиннерни чедип алганнар. Ынчалзажок, чедип алдынган бо чедиишкиннер болза, партия болгаш чазактың салган сорулгаларының бедик негелделеринге ам-даа четпейн турары билдингир. Бистиң областа чамдык бүдүрүлге черлери, колхозтар, совхозтар күрүне планнарын ыракта чедир күүсетпейн турар, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, продукцияның бот-үнезин чиигедири база ооң шынарын экижидери дээш демиселди кошкак чорудуп турарлар. Бодунуң экономиказының талазы-биле кошкак колхозтар бисте ам-даа бар. Ындыг колхозтарны организас болгаш ажыл-агый талазы-биле быжыглаары эргежок чугула.

Амгы үеде областың партия организациязының мурнунда эң-не чугула болгаш харысалгалыг сорулгалар туруп турар. Чаа ажыл-агый чылынга белеткел калбарган, тракторларның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарының септелгези массалыы-биле эгелээн. Колхозтарның болгаш совхозтарның ниитилештирген малын чедиишкинниг кыш ажырарының, малдың чаш төлүн бүрүн доруктурарының болгаш келир чылдың тудуг материалдарын белеткээриниң эң-не харысалгалыг үези келген. Бо чугула болгаш харысалгалыг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээри ажылчы чоннарның ортузунга партия болгаш совет организацияларның политиктиг база организакчы ажыл-чорудулгазындан, бистиң кадрларывыстың инициативазындан болгаш ажыл-ишчи мергежилдиг чорууундан бүрүн хамааржыр.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар талазы-биле ажылчы чоннарның политиктиг база күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүнүң чугула фактору болза, чоннуң ортузунга идеологтуг болгаш масса-политиктиг ажыл болур. Масса-политиктиг болгаш идеологтуг ажылды кайда эки тургускан болдур, бистиң мурнувуста туруп турар сорулгаларны массаларга тайылбырлаарын кайда эки организастаан болдур, ында ажыл-агыйның боттуг чедиишкиннери чедип алдынган турарын, а кижилер ортузунга ажылды кайда кошкаткан болдур, тайылбыр-массалыг ажылды чүгле административтиг метод-биле кайда солуп, кызыгаарлаан болдур ында ажыл-агыйның үре-түңнелдери багай болуп турарын практика көргүзүп турар. Ооң тодаргай чижээн Бии-Хем районнуң ажыл-агый түңнелдеринден көрүп болур. Мал ажылын хөгжүдериниң күрүне планын ол район эки күүсеткен, малдың продуктулуу дыка бедээн. Районнуң саанчылары 1955 чылда бир саар инектен ортумаа-биле 850 килограмм сүттү алыр планныг турагаш инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1131 килограмм сүттү алганнар. 1955 чылда Бии-Хемниң тараажылары гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 11,5 центнер дүжүттүг ажаап алыр планныг тургаш херек кырында га бүрүзүнден-не ортумаа-биле 17,5 центнер тарааны өстүрүп, ажаап алганнар. Бии-Хемниң ажылчы чоннарының 1955 чылда бо чедиишкиннери районнуң партия организациязының чоннуң ортузунга хүн-бүрүде чорудуп келген масса-политиктиг болгаш организастыг ажылдарының түңнелинде чедип алдынганы маргылдаа чок. Ынчаарга, бистиң областың Каа-Хем районнуң чурт девискээри, агаар бойдузу болгаш өске-даа байдалдары Бии-Хемниинден барык-ла ылгал чок болгаш колдуунда бир дөмей. Ындыг турбуже, Каа-Хем районнуң 1955 чылда ажыл-агый түңнелдери Бии-Хемниинден ыракта чавыс болуп турар. Ооң кол чылдагааны чүдел дээрге, Каа-Хемниң партия организациязының удуртукчулары удуртулганың административтиг методтарын хаая эвес ажыглавышаан, ажылчы чоннарның ортузунга идеологтуг болгаш масса-политиктиг ажылче кичээнгейни ыракта четпес угландырганында болур.

Ажылчы чоннарның ортузунда чорудуп турар бүгү идеологтуг болгаш масса-политиктиг ажыл болза, ажыл-агыйның практиктиг сорулгаларын амыдыралга боттандырары-биле, чоннуң эргежок чугула негелделери-биле, амыдыралы-биле сырый харылзаалыг болур ужурлуг. Амгы үеде бистиң масса-политиктиг болгаш бүгү идеологтуг ажылывыстың кол четпези чүдел дээрге, массаларның ортузунда чорудуп турар бистиң масса-политиктиг ажылывыс ажыл-агыйның тодаргай сорулгаларындан, коммунистиг тургузуушкунуң хүн-бүрүдеги айтырыгларындан хоорук болуп турарында, бистиң бурунгаар хөгжүлдевиске моондактыг чүүлдерге удур кошкак угланганында болур. СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң штаттан дашкаар илеткелчилери болгаш политиктиг база эртем билиглерни нептередириниң талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң ол районда кежигүннери 1955 чылдың эгелинден бээр элээн хөй лекцияларны чоннуң ортузунга номчааннар. Ындыг турбуже, Бай-Тайга районнуң 1955 чылда ажыл-агый көргүзүглери областың өске районнарынга деңнээрге дыка чавыс болган. Бо факт чүнү херечилеп турарыл дээрге, Бай-Тайга районнуң партия организациязы идеологтуг болгаш масса-политиктиг ажылды чоннуң ортузунга чорударда ажыл-агыйның тодаргай сорулгаларындан, амыдыралдан ыракта хоорук болдуруп келген.

Марксизм—ленинизмниң өөредип турары болза, революстуг теория практика чокка өлүг болур, а практика бодун чырыдып турар революстуг теория чокка согур болур. Мынчангаш, партияның бүгү идеологтуг ажылын, ооң иштинде масса-политиктиг ажылды, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активчилерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезин практика-биле, ажыл-агыйның тодаргай сорулгалары-биле, хүн-бүрүнүң амыдыралы-биле сырый холбаштырары областың партия организациязындан негетинип турар. Партияның политшколаларында болгаш бөлгүмнеринде кичээлдерни эртирерде чамдыкта амыдыралдан хоорук, өөредилгени чүгле теоретиктиг айтырыглар-биле кызыгаарлап турар чорукту бүрүн чайладыр болгаш теоретиктиг өөредилгени практика-биле сырый тудуштурары бистиң пропагандист кадрларывыстың соңгаарладып болбас чугула сорулгазы болур. Партийжи идеологтуг ажылдың чаа, бедик деңнелин чедип алыр төлээде СЭКП райкомнарының чанында илеткелчилер бөлүктериниң ажылын улам-на экижидери, оларның бүгү ажылын партийжи идеологияның бедик негелдезинге дүүштүр чаартып тургузары чугула.

Улуг Ленинниң айытканы болза, эрги капиталистиг тургузугну социалистиг тургузугнуң ажып тиилээри күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн, материалдыг үнелиг чүүлдерни бүдүрерин көвүдеткениниң болгаш ажылчы чоннарның материалдыг база культурлуг хандырылгазының деңнелин бедиткениниң түңнелинде чедип алдынар. Мынчангаш, бистиң бүгү идеологтуг болгаш масса-политиктиг ажылывыс болза, ажылчы чоннарның чаагай амыдыралынга эргежок чугула материалдыг чүүлдерни бүдүрерин улгатырары дээш, чуртка продуктуларның элбекшилин тургузары дээш, эртемниң база культураның улам-на чечектелиишкини дээш чоннуң демиселин күштелдиреринче угланган турар ужурлуг. Ажыл-агыйның кандыг-даа участоктарында ак-сеткилдиг болгаш чүткүлдүг ажылдап турар мурнакчы кижилер бистиң аравыста дыка хөй, оон биле чергелештир күш-ажылга ынак эвес, чалгаа, олутпай, хүлээнген ажыл-херээнге харысалга чок, чыдып калган эрги үзел-бодалдарны болгаш чаңчылдарны эдилеп чоруур чамдык кижилер бистиң аравыста база бар. Чижээ, бистиң областың барыын талакы чамдык районнарында малды болгаш өске-даа эт-хөреңги чүүлдерин оорлаар, тетчеглеп будаар таварылгаларның фактылары ам-даа бар. Ооң-биле чергелештир, областың чамдык школаларында ийи чаңгыс өөреникчи аныяктарның талазындан ниитиниң чурумун сагывас, харын-даа хулиганнаар, оорлаар дээн ышкаш эргиниң бужар бак артыышкыннары болур кемниг херектерни кыла бээр таварылгалар сөөлгү үеде бар болуп турар. Масса-политиктиг болгаш культура-массалыг кижизидилге ажылын ажылчы чоннарның база аныяктарның ортузунга чамдык партия, комсомол организацияларының талазындан кошкаанының түңнелинде ындыг фактылар бар болуп турар.

Партия болгаш комсомол организациялары болза, ажылчы чоннарның, ылангыя аныяктарның болгаш школачыларның ортузунга масса-политиктиг база культура-массалыг кижизидилге ажылын улам-на күштелдирер ужурлуг. Совет кижиниң мораль-политиктиг мөзү-шынарының, хөй-ниитиниң социалистиг өнчүзүн база хамаатыларның хуузунда эт-хөреңгилерин камгалаар дугайында социалистиг хоойлу-дүрүмнерни хажык чокка сагыырының талазы-биле тайылбыр-массалыг ажылдарны күштелдирери эргежок чугула. Чоннуң ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер төлээде культураның чугула одагдары болур клубтарның, библиотекаларның, номчулга бажыңнарының болгаш культура бажыңнарының ажылын үндезини-биле экижидери, масса-политиктиг ажылды чорударда оларны калбаа-биле ажыглаары чугула.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң чугула хевирлериниң бирээзи болур масса-политиктиг ажылдың деңнелин чаа, бедик чадаже көдүрери, бүгү идеологтуг ажылды коммунистиг тургузуушкунуң тодаргай сорулгалары-биле сырый холбаштырары — областың партия организациязының чугула сорулгазы.

В. ИЕЗУИТОВ.

Коммунистерниң болгаш комсомолчуларның өөредилгези

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинге партияның болгаш комсомолдуң политөөредилгелери бо чылын чогуур үезинде организастыг эгелээн болгаш бөлгүмнерни четчелээрде эки тураның принцивин шыңгыы барымдаалап көрген.

Партияның политчеткизинде 40 ажыг коммунистер болгаш комсомолчулар хаара туттунган, ам олар В. И. Ленинниң биографиязын болгаш политшколаларның өөредилге программазын ёзугаар өске-даа материалдарны өөренип турарлар.

Баштайгы кичээлдерге дыңнакчылар СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң материалдарын өөренип эртеннер.

Пропагандистер эштер Мартчин, Кызыл-оол, Белек кичээлдерни эртирерде өөредилгениң материалдарын амыдырал-биле, колхозтуң ажыл-агый сорулгалары-биле сырый холбаштырып турар.

Дыңнакчыларның иштинде эштер Санчыжап, Саанчык, Борбак, Чозар Маадыр-оол олар өөренип эртип турар материалдарын эки шиңгээдип ап турарлар.

К. БОРА-НӨЖЕ.

ССРЭ биле ГДР-ниң аразында садыг харылзааларынга

ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министерствозу биле Герман Демократтыг Республиканың садыг төлээлериниң аразынга чедиишкинниг доозулган садыг талазы-биле чугаалажыышкыннарның түңнелинде, ССР Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканың аразынга 1956 чылда удур-дедир барааннар солчур дугайында протоколга Москвага ат салган.

1955 чылда чедип алдынган бараан саарылгазынга дөмейлээрге удур-дедир солчур барааннарның хемчээлин улам ыңай улгаттырары протоколда көрдүнген.

Совет Эвилели болза, Герман Демократтыг Республиканың хереглээр барааннары болур тараа болгаш аъш-чем аймааның барааннарын, хөвеңни, кара болгаш өңнүг металлдарны, хөмүр дашты, коксту, нефтини, демир, марганец болгаш хром рудаларын, ыяш материалдарын, автомашиналарны болгаш өске-даа барааннарны Герман Демократтыг Республикага бээр.

Герман Демократтыг Республика болза, ССРЭ-ге эрткен чылдарда-даа берип турган барааннары болур прокаттың, көдүрер транспорттуң, дарганналга-тапталганың болгаш өске-даа чүүлдерниң дериишкиннерин, далай болгаш хем судноларын, демир оруктуң шимчээр составын база өске-даа барааннарны Совет Эвилелинге бээр.

Протоколга совет таладан—Даштыкы садыг министри И. Г. Кабанов, герман таладан—Даштыкы болгаш иштики герман садыг министри Г. Рау ат салганнар.

Хуучуларның негелдезин күүседир

Эрзин районнуң хуучулар төлээлериниң хуралы райпо баштаар чериниң ажылында чамдык чедиишкиннер барын демдеглээн. Райпо бараан саарылгазының планын үргүлчү ажыр күүседип келген. Көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының планы күүсетинген.

Чамдык чедиишкиннер-биле кады Эрзин райпозунуң баштаар чериниң ажылында улуг четпестерниң бары илерээн. Ол четпестер хамыктың мурнунда райпо баштаар чериниң ажылдакчыларының хуучулар-биле ажылды кошкатканы-биле тайылбырлатынар. Райпо баштаар чери болгаш садыгларның эргелекчилери хуучуларның хереглел барааннарынга негелдезин багай хандырып, оларның ортузунга таныдылга ажылдарын чорутпайн турган.

Бараан саарылгазының планын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының планын райпо барааннарны колхозтарга болгаш районнуң албан организация черлеринге бөлүү-биле саткаш күүсеткен. Ынчаарга чоннуң калбак хереглел барааннарынга негелдези үзүктелиишкинниг хандыртынып келген.

Хүн-бүрүнүң хереглетинер эргежок чугула барааннары Мөрен, Нарын, Бай-Даг магазиннеринге чамдыкта үзүктелип турар. Бо магазиннерниң эргелекчилери эштер Иван, Күнчүң, Ушаа олар хуучуларның үнүнге дыңнангыр эвес болуп, оларның саналдарын болгаш негелделерин хандырбайн келген. Мөрен болгаш Нарын магазиннериниң арыг-шевери багай, барааннарны довурак-доозун шыва алы берген. Ады үнген магазиннер доктааткан шактарында ажылдавайн турар.

Хөй-хөй садыгжылар бараанны ырак черде турар колхозчу малчыннарга барып садарын организаставайн, бо дугайында хуучуларның каш удаа киирген саналын боттандырбайн келген. Райпонуң садыгларынга көдээ чонга тааржыр чиик өртектиг барааннар чок. Керосин, кээшпе дыка ховар. Садыгларда чиик өртектиг шоккар пөстер, школачыларның белен хептери чок. Райпо үшкү кварталда безин 133 муң рубльдиң бараанын чедир албаан.

Калбак хереглелдиң чугула барааннарын садыгларга шын эвес хуваап турар фактылар бар. Ховар барааннарны көдээ садыгларже үндүрбес азы оларны өй-шаанда садыглавайн, а кажан чүгле райпо ажылдакчылары шалың алырга ам садар чүүлдер турган. Ховар барааннар келирге складты «санаашкында» дээш хаалтар чижектер бар. Ооң түңнелинде ол барааннарны чүгле райпо ажылдакчыларының, склад эргелекчизи эш Ермаковтуң болгаш баштаар чериниң даргазы эш Ханхалаевтиң аразында үлежип ап турганы илерээн.

Өре-самчыгдал болур чорук-биле демисел райпода кошкак. 113 муң рубль түңнүг өре амга чедир эгитинмээн. Самчыгдакчыларга кеземче көргүзериниң улуу, харын оларны сула салып, материалдыг үнелиг чүүлдерни харыылаар ажылга артырып турар. Моон уржурунда өре-самчыгдал кызырылбайн, харын көвүдеп турар апарган.

Кадрлар-биле ажыл ам-даа экиживээн. Кадрларны ажылга быжыглаар, оларның ажыл-ишчи мергежилин болгаш билиин бедидеринче кичээнгей райпо баштаар чериниң талазындан дендии кошкак. Кижизидилге ажылының сулазының хараазы биле садыг ажылдакчыларында ажылга харысалга чок, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр болгаш арагалаар чоруктар бар. Кадрларны кижизидериниң болгаш ажылда четпестерни илередириниң күчүлүг чепсээ шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел куду деңнелде. Бүдүрүлге хуралдары кончуг ховар болуп турар.

Ажылга кижилерни хүлээп алырда коллегиалдыг көөр чурумну эш Ханхалаев каржызы-биле үреп, ажылга кижилерни бодунуң таныш көрүжүн барымдаалап хүлээп ап турган. Эш Ханхалаевка шүгүмчүлелди кызар болгаш ону шүгүмчүлээн кижилерни өжээн бодап көөр чоруктар база турган. Чижээ Ханхалаевтиң четпестерин шүгүмчүлеп турган эш Ликтаңны ол чүзүн-баазын арга-биле кызып тургаш райпо шугумундан үндүрген. Ооң адрезинге шүгүмчүлелди каш удаа кылган Эрзин райпозунуң улуг бухгалтери эш Мендигетовту «бухгалтер ажылын эки билбес, будулгаазын кылып турар» дээш эш Ханхалаев ажылдан үндүрерин баштаар черге каш удаа тургускан. Ынчаарга эш Мендигетовтуң ажылында ындыг четпестер чок болганы болгаш ону ажылдан халаарының кандыг-даа үндезини чок болганы хуучулар төлээлериниң хуралынга илерээн.

О. ДОГУЙ-ООЛ.

Өртемчейни билип ап болурунуң дугайында эртем болгаш шажын

Кижилерни долгандыр турар бойдус канчаар тыптып, хөгжүп келгенил, чер кырында үнүштер, дириг амытаннар болгаш кижилер боттары кайыын тыптып келгеннерил, кижи ниитилели канчаар тургустунуп, кандыг хоойлуларны ёзугаар хөгжүп келгенил деп айтырыгларны билип алырын кижилер эрте-бурунгу үелерден бээр бодап келгеннер.

Кижилерниң сонуургап келгени ол бодалдарны илеретпишаан, XIX чүс чылдар үезинде турган орус шүлүкчүлерниң бирээзиниң бижээни:

Билип алырын күзей-дир мен:
Бодунуң херелиниң чалгыгларындан
Өртемчейни хүн кайыын, канчаар
Чырыдып турарыл?
Күчүлүг бойдусту—Бо өртемчейни,
Ооң дагларының улуг бедиктерин,
Ооң далайларының ханы тереңнерин
Кым тургузуп бүдүргенил?
Бойдуста мээң бодумну кым бүдүрүп
тургусканыл?
Билип алырын күзей-дир мен...

Кижилерниң кызымаккай бодалдары бойдустуң чажыттарын, бойдустуң болгаш кижи ниитилелиниң амыдыралының хоойлуларын билип алырын шаандагы эрткен үеден бээр оралдажып келген. Өртемчейни билип алыр талазы-биле кижилерниң күштүг чепсээ эртем болур. Кижилер эртемге даянып алгаш, бойдустуң хоойлуларын билип ап, бойдустуң күштерин кижилерге бараан болур кылдыр чаартып ап, ажыглап турарлар.

Бойдусту болгаш кижи ниитилелин эртем ёзузу-биле шын билип алырынга шажын кезээде моондактап, өртемчейниң байдалын сыр соора меге көргүзүп, ынчангаш кижилерниң медерелин төөредип, оларның чогаадыкчы тывынгыр идепкейлиг чорууну өжүр базып турар. Өртемчейни бурган тургускан база ол ооң тура-соруу-биле хөгжүп турар деп хөй вектерниң (чүс чылдарның) дургузунда шажын ынчаар хоозун меге бадыткап келген.

—Бурганның айтыышкыны чокка кижи бажының чаңгыс дүгү-даа тоглап дүшпес, бүгү-ле чүүлдер бургандан хамааржыр,—деп шажын чүдүлгениң суртаалчылары ынчаар чүлчүрүп турарлар.

—Чер кырында амыдырал дугайында бодаан-даа хереэңер чок, чүге дээрге чер кырында бүгү чүүлдер болза, шупту хуулгаазынныг болур, ынчангаш дээрде мөңге чыргалаң дугайында бурганга тейлеп, чүдүңер,— деп шажынчылар ажылчы чоннарны кыйгырып турар.

Кижи болза, бойдусту билип ап шыдавас, а кандыг бир сүнезини—бурганны билип алыр деп шажын төөредип турар.

Өртемчейни кижилер билип ап шыдаар күжү чок дээр, кижилерни чепсек чок болдуруп турар ындыг буруу идеяларны ажыы-биле азы нарыны-биле идеалистиг философия база нептередип турар, ынчаарга ол философия херек кырында шажынның нарын хевири болуп турар.

Идеализмниң болгаш өртемчейни шажын ёзузу-биле көөрүнүң сырый харылзаалыг чоруун В. И. Ленин чаңгыс удаа эвес айтып келген. Философтуг идеализм дээрге, шажын чүдүлгеже орук болур—деп В. И. Ленин демдеглээн.

Немец философ Иммануил Кант, англи философ Давид Юм олар өртемчейни билип алыры болдунмас дээр үзелдиң талалакчылары чорааннар, ынчангаш олар амгы буржуаз философияда болгаш социологияда үндезин хевир болур философтуг угланыышкынның — агностицизмниң үндезилекчилери болганнар. Агностиктер (өртемчейни билип алыры болдунмас дээр кижилер) болза, өртемчей билдинмес, өртемчей «бодунга хамааржышкан чүүлдер-биле» иштелген, ынчангаш кижилерниң сүйбап четпес черинде чүүлдерни кижи угааны билип шыдавас деп шын эвес бадыткап турарлар. Агностиктерниң шын эвес бодалын ёзугаар алырга, бо талазы-биле кижилерге сүзүглел дузалаар ужурлуг дээр хоозун билиишкин туруп турар. Кантының ажыы-биле медеглээни болза, ооң философиязының сорулгаларының бирээзи чүдел дээрге, билигниң хемчээлин кызыгаарлаарында болгаш сүзүглелге арганы бээринде болур.

Харын-даа бистиң амгы үевисте, кажан эртем болгаш техника бойдустуң күштерин кижилерниң эрге-ажыынга бараан болур кылдыр билип алырының база ажыглаарының талазы-биле эң улуг чедиишкиннерни чедип алган үеде безин реаксылыг дыка хөй буржуаз эртемденнер өртемчейни билип ап болбазының дугайында идеалистиг шын эвес билиишкинни бар-ла шаа-биле камгалап турарлар. Бойдустуң чажыттарын улам-на ханызы-биле ажыдып турар амгы үениң эртемниг улуг чедиишкиннерин шажынның болгаш идеализмниң камгалакчылары чугаалавайн баар аргазы чок болуп келгеш, амгы үеде эртем болгаш шажынны эптештирерин оралдажып, эртем база шажын бот-боттарынга моондак болбайн, ниити херекти күүседип турар деп мегелеп бадыткаарын күзеп турарлар.

Ынчалзажок, шажынның эртемге дөмейлежир чүзү-даа чок. Өртемчейни билип алыры болдунмас дээр шажынның буруу суртаалы эгезинден төнчүзүнге чедир хоозун меге. Эртемниг билиишкинниң күжү чүдел дээрге, эртем болза, шажынга удурланыштыр мугулай сүзүглелди кажан-даа барымдаалавайн, а практиканың көргүзүглеринге, амыдыралдың бадыткааны фактыларга даянып турар.

Марксисчи философтуг материализм өртемчейни эң-не шыны-биле көргүзүп, бистерни долгандыр турар өртемчейни өске кандыг-даа немелделер чокка ол-ла хевээрзин тайылбырлап турар. Өртемчейни болгаш ооң хөгжүлдезиниң дүрүмнерин долузу-биле билип ап болурун марксизм өөредип турар. Ол чүл дээрге, кижи бодунуң медерел органнарының болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазының дуржулгаларының чыглып мөөңнешкениниң ачызында долгандыр болуп турар болуушкуннарны шын билип, ол болуушкуннарның ёзулуг чылдагааннарын хандыр өөренир, аңаа үндезилээш бодунга ажыктыг кылдыр бойдуста база ниитилелде болуушкуннарга салдарны халдадыр аргалыг болуп турар. Дириг харагалзаашкындан абстрактыг бодаашкынче шилчиир, а шак оортан практикаже кирер—чүвениң шынын, объективтиг боттуг чүүлдерни билип алырының диалектиктиг оруу бо-дур деп В. И. Ленин өөреткен.

Бойдустуң дүрүмнериниң дугайында кижилерниң дуржулгага болгаш практикага шылгатынган билиглери—ол дээрге объективтиг шынныг, долу бадыткатынган билиглер болур. Өртемчейде билип ап болдунмас чүүлдер чок, а амдызында билдинмейн турар чүүлдер бар, эртемниң болгаш практиканың күжү-биле ол чүүлдерни ажыткаш, билип алыр ужурлуг. Бо дүрүмнүң шынныын кижи бүрүзү бодунуң хүн-бүрүдеги амыдыралындан бүзүреп көре бээр.

Долгандыр турар бойдусту, материалдыг өртемчейни кижилер шынап-ла билип ап шыдавас турган болза, бойдустуң байлактыг күштерин бодалдыг ажыглаарының талазы-биле кижилер чаңгыс-даа базымны кылып шыдаваан турар ийик. Эргежок чугула материалдыг чүүлдерни (чиир чемни, кедер хепти, одаар чүүлдерни болгаш өскелерни-даа) бүдүрүп алыр, бүдүрүлгени бурунгаар шимчедир, культураны хөгжүдер төлээде боттарын долгандыр турар байдалды кижилер эвээш-даа бол, көвей-даа бол шыны-биле билип алыр ужурлуг. Чижээ, бир эвес кижилер үнүштерниң болгаш чер хөрзүнүнүң бойдузун билип албаан болза, шөлдерни тарып болбаазырадырын база тарааны өстүрерин канчап өөренип апканыл ынчаш? Бир эвес кижилер механиканың дүрүмнерин билип албаан болза, олар бажыңнарны тударын, машиналарны бүдүрерин канчап өөренип апканыл ынчаш? Кижиниң организмин хандыр тодаргайлап, кандыг-даа аарыгларның тыптып келир чылдагааннарын илередип турар медицина эртеми бир эвес кижилерге дузалаваан болза, кижилер канчап аарыглар-биле демиселди чорудар турганыл?

Кижилер телескоп деп херекселди (эң ыракта чүүлдерни көөр херексел) бүдүрүп алгаш өртемчейниң эң-не ырак кезектерин шинчилээр аргалыг болган, микроскоп деп херекселди (каракка көзүлбес эң-не хензиг чүүлдерни улгаттыр көөр херексел) бүдүрүп алгаш эң-не хензиг дириг амытаннарны көрүп шинчилептер апарган.

Хүн болгаш айның караңгылаары (шаанда улус ону ай, хүн туттурары деп соора билип чораан), агаарның бүргээри азы кааннаары дээн ышкаш бойдустуң ындыг болуушкуннарын чагыг чокка баш бурунгаар билип алырының талазы-биле кижилерге эртемниг бодаашкынның күжү дузалап турар. Чүгле мурнакчы эртемге даянмышаан, кижиниң психиктиг амыдыралын шын тайылбырлап болур бис. Ынчаарга, шажын болза, бо бүгү айтырыгларны сыр соора, шын эвес тайылбырлап турар.

Бойдустуң айыылдыг чаягаар болуушкуннарын ажып тиилээринче орукту эртем прожектор (ырадыр чырыдар сайгылгаан) ышкаш кижилерге чырыдып бербишаан, ниитилелдиң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинге дузалап турар.

Бойдустуң хөгжүлдезиниң билиглери-биле чепсегленген кижилер хаттың күжүн болгаш хүннүң база долу суглуг шапкын хемнерниң энергиязын боттарының эрге-ажыктарынга бараан болур кылдыр чагырып, чер иштиниң казар байлаан тып ап турарлар. Кижилер болза, эртемниг билиглерниң дузазы-биле үнүштерни болгаш дириг амытаннарны сайзырадып, өстүреринге аргалыг болуп, ниитилелдиң амыдыралынга эргежок чугула материалдыг чүүлдерни бүдүрерин соксаал чокка көвүдедип турар. Чижээ, улуг эртемден И. В. Мичурин амылыг бойдустуң дүрүмнерин ажытпышаан, кат-чимистиг үнүштерниң 300 ажыг сорттарын азырап өстүрген. Ынчаарга шажын болза, өршээл-хайыралды бойдустан анаа-ла манаарынче кижилерни кыйгырып турар.

Амгы үениң эртеми болза, өртемчейде чүүлдерни хандыр илередип, атомнуг энергияны алырының болгаш ажыглаарының аргаларын ажыткан, ынчангаш бойдустуң күштери-биле демисежиринге болгаш цивилизацияны хөгжүдеринге эң күчүлүг чепсекти кижилерге берген. Атомнуг энергияны ССРЭ-де кижилерниң тайбың тургузукчу сорулгаларынга калбаа-биле ажыглап турар. Радио активтиг элементилерни амгы үеде медицинада, санитарияда, аъш-чем үлетпүрүнде, автоматикада, металлургияда болгаш өске-даа чүүлдерде ажыглап турар.

Ядролуг кывар чүүлдерни электри энергиязын ажылдадырынга ажыглаарының талазы-биле техниктиг эң-не нарын сорулганы совет эртем шиитпирлеп күүсеткен. Делегейде бирги атомнуг электри станциязы ССРЭ-те 1954 чылдың июньда ажыглалга кирген. 5 муң киловатт күчүлүг ол станция каттыштырган 30 грамм уранны бир дүн-хүнде чарыгдаар, ынчаарга ол хире хемчээлдиг уран оттуг-ыяш хааржаанга сыңа бээр. Бо хире күштүг электри станциязын дүн-хүн иштинде ажылдадырда 100 тонна хөмүр даш чарыгдатыннар. Атомнуг ядронуң чажыдын тып алган кижилерниң мурнунга кайгамчык улуг эртем-техниктиг перспективаларның ажытынып турарын үстүнде факт тодаргай көргүзүп турар.

Бойдустуң күштерин кижилерниң чагырып алырын улгаттырып, өртемчейниң дугайында кижилерниң билиглерин байыдып турар эртемниң улуг чедиишкиннеринге бурунгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен чоргаарланып турар. Эртемниң чырыткылыг херелинден кижилерни чайладып турар шажынга удур демиселге ол чедиишкиннер чедип алдынган.

Чүгле бойдусту эвес, харын ниитилел хөгжүлдезиниң хоойлуларын кижилерниң шын билип алырынга эртем дузалап турар. Ниитилелдиң хөгжүлдези, ниитилелде тергиидекчи ёзу чурумнар бүрүнү-биле «бурганның тура-соруундан» хамааржып турар деп шын эвес хоозун үзелди чүдүлгелиг кижилерге сиңниктирерин шажын оралдажып турар. Ниитилелдиң болуушкуннарының нарын чүүлдерин кижилер билип ап шыдавас деп шажынның догмалары төөредип келген.

Бойдустуң болуушкуннарын билип алырынга бодаарга ниитилел хөгжүлдезиниң хоойлуларын билип алыры—ыракта-ла нарын херек болур. Ниитилелдиң болуушкуннарын анализтеп, өөренип көөрде микроскоп, телескоп болгаш өске-даа херекселдерни ажыглаары болдунмас болгай, ынчаарга ол херекселдерни амгы үеде бойдус эртемнеринде калбаа-биле ажыглап турар. Ажылчы чоннарны төөредип азыышкынга киирер болгаш чугула социал айтырыглардан оларны чартыктырып ырадыр дээш дарлакчы ангыларның «эртемденне-

Ажыл-агый планнарының күүселдези дээш Советтерниң демиселин күштелдирер

Ажыл-агый планнарының күүселдези дээш демиселге көдээ Советтерниң ролюн бедидер талазы-биле ажылды ажылчы чоннар депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң күүскому болгаш партия райкому сөөлгү үеде элээн экижидерин чедип алган.

Чер-чер Советтеринге болгулаан сөөлгү соңгулдалардан бээр көдээ Советтер ажылдакчыларын улам кичээнгейлии-биле шилип, таарыштыр тургузар ажылдар чорутунган. Хайыракан көдээ Советтиң даргазынга херээженнер активи чораан эш Байлакты депшиткен, эш Чигир-оолду Хөндергей көдээ Советтен Чадаана көдээ Советтиң даргазынга чоруткан болгаш оон-даа өске хемчеглер алдынган.

Советтер ажылынга райкүүскомнуң оперативтиг удуртулгазы күштелип турар. Көдээ Советтер ажылдакчыларының семинарларын болгаш чөвүлел хуралдарын элээн каш удаа чыылдырган. Ажыл-агыйга удуртулганы болгаш Советтерниң организас-массалыг ажылдарын экижидер талазы-биле оларга сургаалдаларны үргүлчү чорудуп турар. Райкүүскомнуң хуралдарынга тудуг ажылынга удуртулга дугайында Хорум-Даг, улуг улустуң бижик өөредилгезин организастап турарының дугайында Чадаана, организас-массалыг ажылдар дугайында Шеми көдээ Советтерниң даргаларының илеткелдерин чугаалашкан.

Ол бүгү болгаш өске-даа чорутунган хемчеглер болза, ажыл-агый, культура тургузуушкунун удуртурунуң херээнге көдээ Советтерниң харыысалгазын улам бедидеринге улуг идиглиг болган.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың көдээ ажыл-агыйны улам ындай хөгжүдер дугайында төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш районнуң көдээ Советтери колхозтар баштаар черлери-биле кады демниг ажылдап турарлар. Ооң ачызында 1955 көдээ ажыл-агый чылында ажыл-агый планнарының чедиишкинниг күүселдезин хандырган колхозтар бар.

Ылаңгыя Чадаана көдээ Совет (даргазы эш Чигир-оол) сессияларны, күүскомнуң хуралдарын доктаамал чыылдырып, бодунуң удуртулгазында «Искра» колхозтуң мал, чер ажылдарының хөгжүлдезиниң болгаш тудуг планнарының күүселдезиниң дугайын үргүлчү чугаалажып, хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдези дээш организастыг ажылга колхозчу активти болгаш көдээ Советтиң депутаттарын, доктаамал комиссияларны идепкейлиг киириштирип келген. Көдээ Совет ажылды организастаарының аргаларын колхозтуң партия организациязы-биле үргүлчү сүмележип ап турар.

Ынчангаш колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырларының талазы-биле планныг онаалдалар чедиишкинниг күүсетинген. Колхоз малдың баш санын өстүрериниң планын бүгү чүзүннер аайы-биле күүсеткен. Ооң иштинде саар инектерниң баш санын өстүрери 104 хуу күүсетинген.

Бо чылын ында мал ажылының продуктулуу кажангызындан-даа артык бедээн. Ортумаа-биле инек бүрүзүнден 700 литр сүттү, хой бүрүзүнден-не 2,1 килограмм дүктү ап, ол талазы-биле көрдүнген планнарны ажыр күүсеткен. Ажылдың бедик түңнелдерин көргүскен мурнакчы малчыннар бар. Саанчы О. Попак бодунга быжыглаан саар инек бүрүзүнден 1200 литр сүттү сагган. Хойжу Ооржак Очур-оол 284 баш хойларның бирээзинден-не 2,4 килограмм дүктү кырган. Колхоз көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге дужаарының планнарын — эътти 102 хуу, сүттү — 105 хуу, дүктү — 105 хуу, тарааны — 100 хуу күүсеткен.

Ол колхоз мал чеминге сиген белеткээр планны — 120 хуу, силос салыышкынын — 107 хуу күүседип, бо талазы-биле обласка бирги черни ээлээш, облкүүскомнуң болгаш СЭКП обкомунуң шилчиир Кызыл Тугу-биле шаңнаткан.

Ында тудуг бригадазы эки ажылдаан. Бо чылын чурттаганың 30 бажыңнарын тудар тургаш, 62 бажыңнарны, 200 баш хой кирер кажааларны тудар тургаш, 2500 баш хой кирер 4 кажааларны туткан, 180 баш инектиң 2 кажаалары тутунган. Өске черге турган бир школа бажыңын колхоз төвүнче дажып, ажыглалга киирген. Электростанцияның тудуу доозулган болгаш ажыглалда киирген. Колхозчуларның бажыңнары радиожутунган. Культура амыдыралдың өске-даа тудуглары чорутунган.

Школа назылыг уруглар бүрүн өөренип турар болгаш интернатта турар школачылар идик-хеп, аъш-чем-биле четче хандыртынган. Көдээ клуб кышка белеткетинген болгаш кино аппарады турар өрээл кылдынган.

Бодунуң организас-массалыг ажылын Хайыракан көдээ Совет (даргазы эш Байлак) эки чорудуп келген. Ол Советтиң удуртулгазында Сталин аттыг колхоз ажыл-агый планнарын база-ла чедиишкинниг күүсеткен. Ында чеди чыл школазы чаа өөредилге чылынга эки белеткелдиг ужурашкан. Көдээ Советте библиотеканың ажылы экижээн. Ооң эргелекчизи эш Ревнюк библиотека ажылын колхоз бүдүрүлгезиниң тус-тус участоктарынче угландырып, колхозчулар ортузунга парлалга пропагандазын калбартып турар.

Ол ышкаш Баян-Тала (даргазы эш Аракчаа), Хорум-Даг (даргазы эш Кызыл-оол) көдээ Советтер боттарының ажылын элээн экижидип турарын демдеглээри чугула.

Боттарының организакчы ажылын экижитпейн, ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээриниң айтырыгларындан хоорук ажылдап турар көдээ Советтер районда ам-даа бар. Ооң чижээнге Ийме көдээ Совет кирер. Ол Советтиң даргазы турган эш Даңзы-Белек чер-чер Советтеринге соңгулдалар болгандан бээр сессияларны чүгле 5 катап, күүском хуралдарын 7-ле удаа чыылдырган. Аңаа үүрмек айтырыглар чугаалажып, колхозчу ажыл-агыйның кол айтырыгларын шиитпирлээринден чайлай берген турган.

Мал ажылының продуктулуун бедидериниң чугула негелдези болза, малга быжыг чем-суурну тургузары болур. Ынчалза-даа эш Даңзы-Белек ону чедир үнелевейн, сиген белеткелиниң изиг-түлүк үезинде ол ажылче чонну мобилизастаарының орнунга, харын коллективтиг арагалаашкынны организастап турган. Көдээ Советте эмнелге пунктузунуң, культура албан черлериниң кышкы байдалга белеткели багай чорутунган.

Эш Даңзы-Белектиң ажылында болгаш аажы-чаңында четпестерни ооң бодунга район Совединиң күүскому чогуур үезинде сагындырып, этиинип алырын сүмелеп турган. Ынчалза-даа эш Даңзы-Белек ону тооп көрбээн болгаш ажылындан дүжүрүп ужурга таварышкан.

Шеми көдээ Совет (даргазы эш Дамдын-оол) бодунуң ажылын база-ла чогуур деңнелге тургуспайн, хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин четпес организастап келген. Ооң түңнелинде сумуда «Большевик» колхозтуң часкы тарылгазы чавыс агротехниктиг деңнелге чорутунган. Ынчангаш аңаа тараа культураларының дүжүдү дыка чавыс болган. Колхоз хойдан дүк кыргып алырының планын күүсетпээн. Ында клуб ажылы экиживээн.

Хөндергей көдээ Совет (даргазы эш Агбаан-Шыырап) мал ажылының продуктулуун бедидериниң айтырыгларын сессияларга-даа, күүскомнуң хуралдарынга-даа хөй удаа чугаалажып турган. Ынчалза-даа ында «Кызыл тараачын» колхоз хой бүрүзүнден 2 килограмм дүктү кыргып алыр тургаш, чүгле 1,4 килограммны алган. Инек бүрүзүнден 550 литр сүттү алыр ужурлуг турган, а херек кырында чүгле 392 литр сүттү саап алган.

Бо фактылар болза, ол көдээ Советтерниң талазындан колхоз бүдүрүлгезинге удуртулганы эде тургузуп шыдаваанының, ам-даа эрги ёзу-биле эреңгей ажылдап турарының херечизи болур.

Көдээ Советтерниң колхоз бүдүрүлгезинге удуртулгазын экижидер, ажыл-агый планнарының күүселдезин хандырар талазы-биле оларның удуртукчуларының харыысалгазын бедидер, оларның ажылынга практиктиг дуза көргүзер, Советтер ажылдакчыларының практиктиг өөредилгезин организастаар талазы-биле райкүүском ам-даа дыка четпес ажылдап турарын миннир херек.

Сорулга болза, бар четпестерни моон соңгаар узуткаар талазы-биле боттуг хемчеглерни албышаан, 1956 көдээ ажыл-агый чылының эгезинден тура-ла көдээ ажыл-агыйны улам ындай хөгжүдериниң практиктиг сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээр ужурлуг бис.

Амгы үеде СЭКП-ниң XX съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш хоорайның болгаш көдээниң ажыл-ишчилериниң ортузунда калбарган. Районнуң эр, херээжен колхозчулары мал кыштагладыышкынын эки эрттирер, келир чылдың хову ажылдарынга белеткелдерни үлегерлиг чорудар, колхозтар тудуун улам сайзырадыр дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар. Ажылчы чоннарның шак ындыг күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүн чер-черниң партия организациялары-биле, колхозтарның баштаар черлери-биле кады башкарары көдээ Советтерниң чугула хүлээлгези болуп турар.

А. АРЖААЛАЙ,
Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң даргазы.

Практиктиг кады ажылдажылга

Бедик мергежилдиг тускай эртемниглер талазы-биле көдээ ажыл-агыйның өзүп турар негелделерин барымдалааш, көдээ ажыл-агый техникумунуң башкылар коллективи өөредилгени практика-биле холбаштырарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Лаборатория-практика кичээлдерин чорударда өөреникчилерни тус-тус бөлүктерге үскүлеп алгаш эрттирип турар. Ол чорук кичээлдерни организастыг чорудар арганы берип, ол ышкаш өөреникчи бүрүзүнүң ажылын башкының контрольдаарынга, өөреникчиниң практиктиг мергежилгелерни алырынга дузалап турар.

Механизация талазы-биле практиктиг кичээлдер (башкызы И. А. Ребров) эки болгаш солун эртип турар. Ол ышкаш ветеринария салбырының бирги курзунга анатомия кичээлиниң талазы-биле практиканы А. Н. Перинов амылыг амытаннарның мага-бодунуң материалдарын ажыглап эрттирип турар.

Ветеринария салбырының 4-кү курзунуң өөреникчилери өөредилге практиказын хоорайның мал эмнелгезинде эрттирип турар. Өөреникчилер башкының удуртулгазы-биле аарыг малдарны хүлээп ап, шинчип, кандыг аарыглыын доктаадып, эмнеп турар. Ооң-биле кады өөреникчилер мал согар черниң ажылының организациязы-биле, малды соар аргазы-биле таныжып, эътти шинчиирин, тускай документилер кылырын база өөренгеннер. Өөреникчилерниң өөредилге практиказын чорударынга хоорайның мал эмнелгезиниң эргелекчизи А. Зверева, мал эмчизи К. Агафонова болгаш эът контрольдаар станцияның эргелекчизи Т. Бичижик олар практиктиг улуг дузаламчыны көргүзүп турарлар.

Зоотехния салбырының дөрткү курзунуң өөреникчилери дуржулгалыг зоотехник Ю. Ляпунованың удуртулгазы-биле ноябрь 25-тен декабрь 1-ге чедир өөредилге практиказын Кызыл районнуң Чкалов аттыг болгаш Черби колхозтарынга эрттирген. Олар аңаа хойну тарып боозадырын практикалаан.

Чкалов аттыг колхозка хойларны тарып боозадыр черни өөреникчилер боттары дерип кылганнар. Олар 700 хойларны тарып боозатканнар.

Өөреникчилер ак-сеткилдиг, кызымаккай ажылдап турунда-ла, Черби колхозтуң даргазы Шустов оларның ажылын сонуургап көрбээн, а Чкалов аттыг колхозтуң даргазы өөреникчилерни чурттаар оран-бажың-биле чогуур өйүнде хандырбаан.

Ындыгның төлээзинде өөреникчилерниң практиказын эртирериңге колхозтар, көдээ Советтер удуртукчулары организастыг дузаламчыны көргүзери негетинип турар. Ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери өөредилге практиказынга улуг дузаламчыны көргүзүп болур.

Областың көдээ ажыл-агыйынга тускай эртемниглер белеткээринге техникумнуң башкыларының болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының, тускай эртемниглериниң кады ажылдажылгазы эргежок чугула.

А. СУЛИМОВ,
Техникумнуң бүдүрүлге өөредилгезиниң эргелекчизи.

МТС—артель бүдүрүлгезин хөгжүдеринге кол күш

Машина-трактор станциязы болза, колхоз тургузуунуң индустриалдыг материал-техниктиг сууру, артель бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге амгы үеде шиитпирлиг күш болур. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салганы ол улуг болгаш харыысалгалыг сорулганы амыдыралга боттандырар талазы-биле Бии-Хем МТС 1955 көдээ ажыл-агый чылында бичее эвес көргүзүглерлиг болган.

Механизаторларның колхозчу ишчилер-биле демниг күш-ажылының түңнелинде районнуң колхозтары часкы хову ажылын кыска үениң иштинде агротехниктиг негелделер ёзугаар доосган. Тараа культуралары планындан 11,4 хуу, а кызылтас 12,4 хуу ажыр тарытынган. Районнуң тарылга шөлү 1954 чылдыындан 250 гектар, а тараа культураларының—1850 гектар хөй болган, ылаңгыя бо чылын 4,5 муң гектар кур черлер шиңгээтинген болгаш 4630 ажыг гектарга сорттуг үрезиннер тарытынган.

Элбекшилдиг дүжүт өстүрүп алырын часкы хову ажылы бүрүн шиитпирлевес деп чүве билдингир. Колхозчу тараажылар болгаш МТС-тиң механизаторлары чайгы ажаалданы болгаш дүжүт ажаап алыышкынын организастыг чоруткан. Район ниитизи-биле тараа культураларының гектар бүрүзүнден 11,5 центнер дүжүттү алыр тургаш, херек кырында ортумаа-биле 17,3 центнерни, а кызылтасты 18,7 центнерни ажаап алган. Чамдык колхозтар, чижээ «Кызыл тараачын» колхоз 1375 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 22,2 центнер, Ленин аттыг колхозтуң хову бригадазында эш Севеловтуң удурткан звенозу 1000 гектар участоктуң гектар санындан 22,6 центнер кызылтасты, «Кызыл тараачын» колхозтуң хову бригадазында эш Боровинниң звенозу—70 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 30 центнер кызылтасты өстүрүп, ажаап алганын таварылга деп санап болбас.

Моон мурнунда областа баштайгы миллионер колхоз Туран МТС-тиң хандырып турары Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозу турган, ам ында алды колхозтарның «Кызыл сылдыстан» өскези шупту миллионер болуп турары 1955 көдээ ажыл-агый чылының санаашкыннарында илерээн.

«Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында» СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң доктаалын боттандырбышаан, районнуң колхозтары бо чылын малдың баш санын өстүрериниң күрүне планын чүзүн аайы-биле ажыр күүсеткен. Саалда сезонунуң үезинде инектен ортумаа-биле 850 литр сүттү алыр тургаш, херек кырында 1133 литрни саап алган, 1954 чылга деңнээрге дүк кыргылдазы 201 хуу чедир өскен, күрүнеге эрткен чылдыындан 3348 центнер хөй эът дужаатынган. Ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын дужаар планнарын районнуң колхозтары ажыр күүсеткен. МТС-тиң ажылдааныңга натура төлевири-биле катай күрүнеге 674,5 тонна тарааны киирбишаан, 498 тонна тарааны саткан.

1955 көдээ ажыл-агый чылында ол бүгү көргүзүглер болза, районнуң колхозтары организас талазы-биле быжыгып, артель бүдүрүлгезиниң улам-на хөгжүп турарынга факт, чоннуң материал-культурлуг чаагай амыдыралы дээш партия болгаш чазактың ап чорудуп турар чугула хемчеглериниң боттанылгазы болур.

Бии-Хем машина-трактор станциязының паркы чыл бүрү улам-на калбарып, чаа-чаа техникалар-биле хандыртынып турар. Чүгле бо чылын безин «С-4» маркалыг 6 комбайннар, тракторнуң бирээзиле беш корпустуг 2 андазыннарын, дөрбелчин-уяланчак олуртулганың 2 машиналарын, серилиг 2 культиваторларны болгаш 3 дискаларны база өске-даа хөй кожулда дериглерни алган. МТС техниканы шын башкарып билир мергежилдиг кадрлар-биле база хандыртынган.

Бо чылын трактор ажылының планын МТС 111 хуу күүсеткен. Келир чылдың тарылгазынга 10 муң гектар шөлдү андарып белеткээр тургаш, херек кырында 10.860 гектарны ажылдап кылган. Мал чеми культуралар бо чылын 1120 гектарга тарытынган турган, ону келир чылын 1975 гектар чедирер, кукурузаны 400, а силос культураларын 535 гектарга тарылын белеткеп турар.

Механизаторлар амгы үеде партияның чээрбиги съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш калбарган бүгү улустуң социалистиг чарыжында бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар. Коллективтиң ноябрь 23-те болган ниити хуралынга Шагаан-Арыг МТС-тиң коллективин чарышка кыйгырбышаан, тодаргай хүлээлгелерни алган. Февраль 14-ке чедир тракторларның 90 хуузун, 4 комбайннарны септеп алыр, көдээ ажыл-агыйның оон өске бүгү машиналарын болгаш кожулдаларны съездиге уткуштур бүрүн септеп доозар деп хүлээнген. Механизаторларның сөзү боттуг ажыл-херектен барышпайн турар. Бо аразында 15 трактор, 57 сеялка, 8 культиватор, 6 лущильник, 1 комбайн, тракторнуң 43 андазыннары болгаш 100 ажыг илиирлери септетинген.

Моон-биле кады Бии-Хем машина-трактор станциязының ажылында улуг четпестер барын оюп эрттип болбас. Бир эвес МТС бодунуң күжүн, бар курлавырларны чөп ажыглаан болза, амгызындан ыракта бедик көргүзүглерлиг турар ийик. Колхозтарга ажылдап бээр керээлиг хүлээлгелеринден тудуг, механизастаашкын дээш оон-даа өске элээн чугула сорулгаларны МТС чедир күүсетпээн. Район бо чылын сиген белеткээр планын 97 хуу, а силос салырын чүгле 57 хуу күүсеткен чорук дыка четпес. Ажаалда, чемгерилде багай тургустунганындан чамдык колхозтар малының продуктулуун бедидип шыдавайн турар. Ол ышкаш район бо чылын картофель, ногаа тарылгазының планын күүсетпээн. Чайгы ажаалда багай, күскү ажаап алыышкын организас чок болганындан ол культураларның база кукурузаның дүжүдү чавыс болган.

Кампания ажылдары доостуру билек септелгени дораан эгелээр турган, а МТС-тиң удуртукчулары эштер Балабанов, Елизарев олар ол чугула ажылды орайтатканнар. Септелгеге негетинер артык кезектерни чогуур өйүнде белеткеп албаан. Бо дугайында партия райкомунуң МТС зоназының талазы-биле секретары эш Сапчай база-ла боттуг хемчег албайн келген. Партийжи-политиктиг ажылды ажыл-агый сорулгаларындан чардыктырып болбас. МТС-те партия организациязы болгаш СЭКП райкомунуң МТС зоназының талазы-биле бөлүү механизаторларның, колхозчу ишчилерниң ортузунга ажылды амгы негелдениң деңнелинге чедир бедидери чугула.

1955 көдээ ажыл-агый чылында чедиишкиннерни быжыглаар болгаш илерээн четпестерни дарый узуткаар херек. Мурнакчы дуржулганы нептередир, эртемниң чедиишкиннерин пропагандалаар, социалистиг чарышты калбартыр чорук партия организациязының хүн-бүрү ажылының төвүнге турар ужурлуг.

В. БАИР,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ри» ниитилел дугайында эртемни өжегерээн хоозун-меге кылдыр будуулдуруп турарлар. Ниитилелдиң болуушкуннарының утка-шынарын илередип көргүзеринге ол чорук дыка моондактап турар. Ындыг болза-даа, ниитилел хөгжүлдезиниң хоойлулары кижилерге билдинмес дээни ол эвес.

Өртемчейни билип ап болур, бойдустуң дүрүмнериниң дугайында бистиң билиишкиннеривис ылап шынныг болганда ниитилелдиң амыдыралын болгаш төөгүзүн кижилер бүрүн билип ап шыдаар деп марксизм өөредип турар. Ниитилел хөгжүлдезиниң хоойлуларының дугайында билиишкиннер ол дээрге хынатынган, объективтиг шынныг бадыткалдарлыг билиишкиннер болур. Ниитилел хөгжүлдезиниң дугайында эртемге К. Маркстың үндезилеп чогааткан революстуг улуг мерген бодалының утка-шынарын тодаргайлавышаан, В. И. Ленинниң бижээни: «Дириг амытаннар болгаш үнүштер чүнүң-биле-даа харылзаа чок, таварылга болуп «бурган бүдүрген», өскерлиишкин чок дээр буруу үзелге төнчүнү салып, оларның хевирлериниң өскерлип болурун болгаш аразында уксаа салгаар чорууну көргүспүшаан, биологияны бүрүн эртемниг үндезинге бир-ле дугаар Дарвинниң канчаар тургускан ышкаш,—ниитилел дээрге, чагырыкчыларның тура-соруун ёзугаар канчаар-даа бол өскерлип турар..., тус-тус оспакесыргайларның таварылга болуп тыптып болгаш өскерлип турар механиктиг бөлүү-дүр деп санап турган буруу үзелге төнчүнү Маркс салган болгаш туруп турар бүдүрүлге харылзааларының каттыжыышкыны болур ниитилел-экономиктиг формацияның дугайында шын билиишкинни база ындыг формацияларның хөгжүлдези чаягаар-төөгүлүг болуушкун болур деп тодаргайлавышаан, социологияны бир дугаарында-ла эртемниг үндезинге тургускан» (Чогаал, том 1, 124—125 арыннар).

Кижи ниитилели болза, кижилерниң тура-соруундан болгаш медерелинден хамаарылга чок бодунуң хоойлуларын ёзугаар хөгжүп турар. Материалдыг чугула байлактарны бүдүрериниң аргазы, амыдыралга эргежок чугула чүүлдерни тып алырының аргазы ниитилел хөгжүлдезиниң кол күжү болуп турарын марксизм бүзүреткен. Ниитилелдиң структуразын (хевир-тургузуун), физиономиязын (иштики утка-шынарын), ооң идеяларын, политиктиг үзел-бодалдарын, теорияларын болгаш оларга таарышкан албан черлерин «бурганның тура-соруу» эвес, а бүдүрүлгениң аргазы тодаргайлап турар. Бо талазы-биле ниитилелдиң хөгжүлдезинге улус массаларының, ажылчы чоннарның бүдүрүлге талазы-биле ажыл-чорудулгазы кол рольду ойнаар.

Шажын болза, ажылчы чоннарны мугулай, мелегей, күш чок кылдыр санап турар, а марксизм-ленинизм болза, ажылчы чоннарны ниитилелдиң идепкейлиг чаартыкчы күжү деп санап, көрүп турар. Чүге дээрге, фабрикаларны болгаш заводтарны тургузуп турар ажылчы чоннар, ажылчыннар база тараачыннар ниитилелди чемгерип, хепкерип, ниитилелдиң бүдүрүлгезин бурунгаар хөгжүдүп, төөгүнү тургузуп турарлар.

Эртемниг коммунизмниң үндезилекчилери Маркс болгаш Энгельстиң чүс ажыг чылдар мурнунда көргүскени болза, буржуазияның тергиидели мөңге эвес, чонга удур дарлакчы тургузуг революстуг демиселдиң олунга дүжүр октатырган турар болгаш бодунуң олудун чаа тургузугга—коммунистиг тургузугга чайлап бээр ужурлуг. Өршээл-хайырлалды болгаш хосталганы бургандан манаар эвес, а бодунуң холу-биле эрги, реакцылыг ниитилелди чуура шавар болгаш чаа ниитилелди тургузар херек—деп Маркс болгаш Энгельс ажылчын аңгыны өөреткеннер.

Марксчи-ленинчи эртемни удуртулга болдурбушаан, Коммунистиг партия бистиң чурттуң ажылчыннарын болгаш тараачыннарын 1917 чылдың октябрьда помещиктерни база капиталистерни дүжүр октаан тиилелгеге чедирип келген. Экономика талазы-биле чыдып калган Россияны мурнакчы, күчүлүг социалистиг күрүне кылдыр хуулдурарының эртемге үндезилээн программазын улуг Ленин чогаадып кылган. Массаларның идепкейлиг чорууну болгаш инициативазын сорук киирбишаан, Коммунистиг партия ол программаны боттандырарын чедип алган болгаш бистиң чуртувуска социализмниң тиилелгезин хандырган. Ол дээрге, ниитилелдиң амыдыралын кижилер чүгле билип ап шыдаар эвес, харын ону чаартып шыдаарының чаа, эң-не бүзүредилгелиг херечилели болган.

Чаа, социалистиг амыдырал-чурталганы болгаш чоннуң ёзулуг культуразын тургузуп турар улуг кыдат улустуң база улус демократиязының бүгү чурттарының ажылчы чоннарының төөгүлүг чогаадыкчы аргазын марксчи-ленинчи өөредиг бодунуң өшпес херели-биле чырыткан.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улус ССРЭ-ге коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларын амгы үеде шиитпирлеп турар. Коммунистиг тургузуушкуннуң талазы-биле партияның ажылдап кылган программазы совет ниитилелдиң мурнунга чаа перспективаны ажыдып берген. Коммунистиг тургузуушкуннуң ол программазын эртемге болгаш ниитилел хөгжүлдезиниң объективтиг хоойлуларын шын билиринге үндезилээш чогаадып кылган.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгези болгаш совет кижилерниң медерелинде капитализмниң артыышкыннары-биле демисел база шажынның хоозун мугулай артыышкыннарын ажып тиилээри амгы үеде онза улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Коммунистиг партия болза, политиктиг болгаш эртем билиглериниң пропагандазын калбаа-биле организастап, эртемни база мурнакчы техниканы бүдүрүлгеге дидими-биле шиңгээдип ажыглаары дээш демисежип турар. Бүдүрүлге черлеринде болгаш колхозтарда хөй миллион совет кижилер бүдүрүлгеге ажылдавышаан, янзы-бүрү курстарга база школаларга барып өөренип тургаш боттарының культурлуг деңнелин соксаал чокка бедидип, амгы үениң эртеминиң болгаш техниказының чедиишкиннерин ханызы-биле шиңгээдип ап турарлар.

Шажынның социал дазылдарын социалистиг ниитилелде хоора тырткан, ынчаарга эртем билиглериниң доктаамал планныг пропагандазы болза, мурнакчы эртемниң улуг күжүн массаларга ажыдып берип, бойдустуң болгаш ниитилел хөгжүлдезиниң дугайында шын билиишкиннер-биле оларны чепсеглевишаан, ажылчы чоннарның—коммунизмниң тургузукчуларының культурлуг болгаш политиктиг деңнелин бедидеринге дузалап турар.

А. ВИШНЯКОВ,
философия эртемнериниң кандидады.

Харылзаа ажылын экижидер

Улуг-Хем районнуң харылзаа конторазы (начальниги эш Аргунов) ажылын чогуур негелдезинге чедир тургуспайн турар. Ооң түңнелинде колхозтар төптеринде тургускан телефоннар ажылдавайн турар. Маленков аттыг, Ленин аттыг колхозтарда почтачылар багай ажылдап турарындан колхозчуларның чагыткан солуннары, чагаа-бижиктери ээлеринге чогуур үезинде четпейн турар. «Күш-ажылдың хостуу», Киров аттыг, Маленков аттыг колхозтарның Хендергеде болгаш Элегес-Бажында, Ленин аттыг, Калинин аттыг колхозтарның Эъжимде, Темир-Сугда чурттап турар малчыннарынга солуннар үр үеде четпейн турар.

Колхозчу суурларны радиожудар, телефончудар айтырыгны кичээнгейге албайн турар. Маленков аттыг колхозтуң бригада төвү—Ак-Тал суурда дыка хөй колхозчулар чурттап, чеди чыл школазы бар болуп, ында тускай эртемниглер ажылдап турда-ла, аңаа турган радио станциязын дүжүрген. «Партияның XIX съездизи», Жданов аттыг, Маленков аттыг колхозтарның төптерин радиожударын мынчага чедир саададып келген.

Районнуң харылзаа конторазының ажылында четпестерни чайладырынче райкүүском кичээнгейни салыр ужурлуг.

С. ЛОПСАН.

* * *

ОБЛАСТЫҢ МТС-ТЕРИНДЕ ТРАКТОРЛАР СЕПТЕЛГЕЗИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

1955 чылдың декабрьның 10-да хуу-биле

Сарыг-Сеп	111,5
Балгазын	100,0
Бай-Тайга	92,3
Чаа-Хөл	85,7
Чадаана	72,0
Бай-Хаак	55,1
Шагаан-Арыг	50,0
Бии-Хем	46,1
Кызыл-Мажалык	42,1
Тес-Хем	40,0
Кызыл	34,7
Сүт-Хөл	26,6

Интернаттарны хандырарын экижидер

Тыва улустуң дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының бир херечизи болза, бистиң областың школаларында күрүне хандырылгалыг интернаттарның ажылдап турары болур. Ам үеде областың школаларында 70 ажыг интернаттар ажылдап турар. Ында 7000 ажыг уруглар чурттап, оларның хандырылгазынга 284700 ажыг рубльди чарыгдап турар. Районнар болгаш школалар удуртукчуларының барык хөй нуруузу интернаттарны организастааның эргежок чугулазын билип, интернаттарда чурттап турар өөреникчилер-биле кижизидилгелиг ажылдарны мергежилдии-биле организастап турар.

Ак-Туруг, Торгалыг, Туран, Сосновка школаларының болгаш өске-даа чамдык школаларның интернаттарында чурттал-га-даа байдалы, кижизидилгелиг ажылдар-даа эки тургустунган. Ол интернаттарда чурттап турар өөреникчилер идик-хеп-биле, чем продуктулары-биле хандыртынган. Бүгү ажылдарны баш бурунгаар чогааткан хүн чурумун ёзугаар чорудуп турар. Ында өөреникчилерниң барык хөй нуруузу эки өөренип турарлар. Ол-ла интернаттарның эргелекчилери болгаш кижизидикчилери өөреникчилерниң дугайында доктаамал сагыш салып, кичээлдерден шөлээн үелерни чогуурү-биле организастыг ажыглап турарлар.

Материалдыг базазы болгаш кижизидилгеге ажылы четпес интернаттар база бар. Аңаа Сарыг-Сеп ортумак школазының, Тээли ортумак школазының, Кызыл-Мажалык ортумак школазының, Аксы-Барлык ортумак школазының, Суг-Аксы ортумак школаның интернаттарын болгаш өске-даа чамдык интернаттарны хамаарыштырып болур. Айытынган школаларның болгаш интернаттарның удуртукчулары бистиң областың интернаттарының улуг ажылды күүседип турарын ханызы-биле билбейн, азы ону херекке албайн турар. Интернаттарда чурттап турар уругларның хереглел-негелдезинге дыңнангыр эвес чоруктар бар. Үстүнде айыткан болгаш өске-даа чамдык интернаттарда идик-хеп, чем продукт болгаш эргежок дериглер четчелетинмейн турар. Идик-хепти эдилээриниң чурумун барымдаалавааннар.

Интернат ажылынче чогуур кичээнгей салбайн турарының түңнелинде чамдык интернаттарда дузалаар ажыл-агый черлери амга чедир чок, ногаа шыгжаар черлер кылдынмаан. Интернаттарга хереглээр 729 тонна картофельден 239 тоннаны, 382 тонна ногаадан 90 тонннаны октябрь 1-ге чедир белеткээн турган. Өвүр, Бай-Тайга, Чаа-Хөл болгаш Каа-Хем районнарында ногаа белеткелдери онза багай чоруттунган. Сүт-Хөл, Бай-Тайга ышкаш районнарның интернаттарында оттулар ыяш четче сөөртүнмээн. Ол-ла районнарның удуртукчулары эрткен чылын өөреникчилерниң соок интернаттарга чурттап, одатынмаан школаларга өөренип турганындан чогуур түңнел кылбааннар.

Интернаттарда таарымчалыг байдал бүрүн тургустунмаан чоруктуң кол буруузун облоно болгаш районолар хүлээр деп чүве билдингир.

Интернаттарда чурттап турар уругларга таарымчалыг байдалды тургузары садыг организацияларындан база хамааржыр ужурлуг турбуже, олар интернаттарны чем продуктулары-биле, идик-хеп-биле болгаш дериг-херекселдер-биле хандырарын чугулага көрбейн турар.

Келир үениң салгакчыларын кижизидери бүгү-ниитиниң херээ болур төлээде, хереглекчилер кооперациязының ажылдакчылары интернаттарны хандырарынче кичээнгейни күштелдирер херек.

П. КУРЧЕНКО.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

АМЕРИК ПРОФЭВИЛЕЛДЕРИНИҢ КАТТЫШКАНЫ

Бо үеге чедир АКШ-та туруп турар профэвилел каттыжыышкыннарының—күш-ажылдың америк федерациязының болгаш бүдүрүлге профэвилелдериниң конгрезиниң каттыжыышкын съездизи декабрь 5-те Нью-Йоркка ажыттынган. Америк профэвилелдерниң 12 миллион 700 муң хире кежигүннерин төлээлээн съездиниң 1487 төлээлери күш-ажылдың америк федерациязының болгаш бүдүрүлге профэвилелдериниң конгрезиниң профэвилелдериниң каттышкан федерациязынга каттыжарының негелделерин чаңгыс үн-биле бадылааннар. Ол каттыжыышкынчы «Күш-ажылдың америк федерациязы болгаш бүдүрүлге профэвилелдериниң конгрези» деп адаан. Съезд болза, федерацияның чаа каттыжыышкынының Уставын чүүлдүг деп көрген болгаш ооң удуртукчу органы күүскомну соңгаан. Федерацияның даргазынга күш-ажылдың америк федерациязының (КАФ) удуртукчузу турган Д. Мини соңгутурган; күүскомнуң составынга КАФ-тың ажылдакчыларындан 17 оралакчы-даргалар база бүдүрүлге профэвилелдериниң конгрезиниң (БПК) профэвилелдериниң төлээлекчилеринден 10 оралакчы-даргалар кирип турар.

АКШ-тың профэвилелдериниң ийи организацияларын чаңгыс аай организация кылдыр каттыштырган чорук кажан КАФ-тың реаксылыг удуртукчулары бүдүрүлге профэвилелдерин организастаар талазы-биле 1935 чылда тургустунган комитетти деткииринден ойталаан бүгү профэвилелдерин федерациядан үндүрген 1936 чылда тургустунган америк профэвилел шимчээшкининиң чарлыышкынынга төнчүнү салып турар. 1938 чылда ол профэвилелдер Питтсбургка болган съездиге боттарының төвүн—бүдүрүлге профэвилелдериниң конгрезин тургусканнар. Ол конгресс эң-не мөлчүтүрген мергежил чок болгаш биче мергежилдиг ажылчыннарны, а ол ышкаш америк профэвилел шимчээшкининиң эң-не идепкейлиг күштерин каттыштырган.

Элээн каш чылдарның дургузунда ол конгресс америк ажылчын шимчээшкининиң хөгжүдеринге депшилгелиг рольду ойнаан. Бүдүрүлге профэвилелдерин тургускан чорук америк ажылчын шимчээшкининиң мурнунга калбак перспективаларны ажыткан. Ынчалза-даа БПК-ның удуртукчу органнарынга КАФ-тың хүрээлеңинден реаксылыг реформисчи удуртукчуларның, «аңгы талазы-биле кады ажылдажылганың» политиказының талалакчыларының, ажылчыннарның чаңгыс эвиниң дайзыннарының олче шургуп киргениниң түңнелинде ол перспективалар ажыглатынмайн барган. КАФ-тың реаксылыг бажынга олурбушаан, ол дайзыннар БПК-ның чөөн үзелдиг бөлүү болуп турган депшилгелиг профэвилелдеринге удур демиселди чорудуп, 1949 болгаш 1950 чылдарның дургузунда оларны КАФ-тан үндүрерин чедип алган, ол чорук АКШ-та ажылчын шимчээшкининге улуг когарал болган.

АКШ-тың ажылчын шимчээшкининиң хүрээлеңин чарылдырар, ооң ажыл-чорудулгазының чаңгыс аай чоруун шаптыктаар дээш боттарының күжениишкинин чыл-чылы-биле салып келген, ам АКШ-ка чаңгыс аай күчүлүг профэвилел төвүн тургузарынче барган АКШ-тың профэвилел төптериниң реаксылыг баштыңнарын чүнүң-биле тайылбырлаарыл? Херек болза, ол баштыңнарның өске апарганында эвес-ле болгай. Оларны каттыжыышкынче баарын үзелдиг профэвилелдериниң бөдүүн кежигүннериниң боттарының аңгы талазы-биле эрге-ажыктары дээш демиселге хөделиишкининиң чаңгыс аай чоруунуң күчүлүг чүткүлү албадаан.

КАФ-тың болгаш БПК-ның Мини, Рейтер болгаш өске-даа баштыңнары элээн каш чылдарның дургузунда боттарының капиталистерге чалча болган политиказы-биле, боттарының бүдүрүлге ээлери-биле ажылчыннарның «аңгы талазынга кады ажылдажылгазының» алгаашкыны-биле ажылчын аңгыны чепсек чок болдурган, ооң дайынчы аргалыын кудулаткан, ажылчыннарның амыдыралчы эрге-ажыктарынче халдаашкынны капиталистиг монополияның боттандырарынга дузалаан. Сөөлгү чылдарның дургузунда федералдыг эрге-чагыргалар-даа, штаттарның эрге-чагыргалары-даа америк ажылчын аңгыга кадыг-дерзии хоойлуларны таварыштырган, ол чорук АКШ-та профэвилелдериниң туруп турар чоруунга кыжаныышкынны таварыштырган.

Ажылчыннарга удур хоойлуларны үндүрген болгаш боттандырып турары капиталистер-биле ажылчыннарның «аңгы талазынга кады ажылдажылгазы» дээр чүвениң херек кырында чүү болуп турарын профэвилелдериниң хөй-хөй бөдүүн кежигүннеринге көргүскен. Ол-ла үеде стачка демиселиниң дуржулгазынга ажылчыннар болза, ажылчыннарның эп-сеткил каттыжыышкынының болгаш профэвилел организацияларының хөделиишкиннериниң чаңгыс аай чоруунуң мурнунга капиталистер боттарының бүгү-ле каржы-дошкун хоойлулары-биле хөй удаа күш чок болганынга улам-на бүзүрээннер. Аңаа үндезилетингеш, КАФ-та болгаш БПК-да кирип турар профэвилелдериниң кудуку организацияларында чаңгыс эпче күчүлүг чүткүл тывылган. КАФ-тың болгаш БПК-ның баштыңнарының туружунга ол бүгү чүүлдер бодунуң салдарын халдатпайн барып шыдаваан.

Американың депшилгелиг парлалгазының демдеглеп турары болза, КАФ биле БПК-ның каттыжар чоруу ажылчын аңгының экономиктиг болгаш политиктиг эрге-ажыктарын камгалаарынче угланды профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазын идепкейжидеринге чаагай болдунар арганы тургузар. Каттыжыышкынның кол утказын болгаш кол сорулгазын ажылчыннар чогум-на оон көрүп турарлар.

Профэвилелдериниң реаксылыг баштыңнары болгаш АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери аңаа удурланышкак туружу ээлеп турарлар. Ажылчын шимчээшкининиң каттыжар чоруун чамдык профэвилел баштыңнары болгаш күрүне департаментизи Уолл-Стриттиң чорудуп турары өнчүк-чөңгээ болгаш дайын политиказынга эптиг бир аай ажылчын фронт кылдыр билип турар дээрзин бодаары эргежок чугула деп «Политики афферс» журнал айыткан. КАФ-тың болгаш БПК-ның баштыңнары депшилгелиг чөөн үзелдиг бөлүктериниң ажылчын шимчээшкининге салдар көргүзе бээринден коңчуг коргуп турар, ол баштыңнар «коммунистиг айыыл-биле» демисел деп чүвеге чылдак туттунгаш, БПК биле КАФ-тың каттыжарын ажылчыннарның эрге-ажыктарынга ажыглаарын оралдажыр элементилерниң аңаа салдарлыг болурун чайладыр деп оралдажып турарлар. Профэвилелдериниң барыын үзелдиг баштыңнарының туружун АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери деткип, чүүлдүгзүнүп турарлар. Чижээ, АКШ-тың күш-ажыл министри Митчелл, БПК биле КАФ-тың каттыжылга съездизинге чүве чугаалап тургаш, ооң бодунуң «коммунистиг организациялар» деп адап турары чөөн үзелдиг профэвилел организацияларының «удуртулгазын буза шаварынга» ол каттыжыышкын дузалаар дээрзинге ынанганын ажыы-биле илергейлээн.

Ынчалза-даа ындыг планнар калбак массаларның талазындан удурланыышкынга таваржып турарлар. Үстүнде адаттынган журналдың чөптүү-биле айтып турарын ёзугаар алырга, «чөөн үзелдиг бөлүктүң төлээлекчилери профэвилелдерин каттыштырарынга салдынган кайгамчык улуг болдунар аргаларны барымдалаар болгаш профэвилелдериниң каттыжыышкынын ажылчыннарның чогум-на күзээн чүүлү болдурарынче боттарының бүгү күштерин салыр болза, каттышкан ажылчын шимчээшкининге депшилгелиг угланыышкыннарның дүрген өзеринге болуушкуннар моон соңгаар чедирип болур».

ФРАНЦИЯДА СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ МУРНУУ ЧАРЫЫНДА

Сөөлгү неделялар Францияда политиктиг байдалдың чаа чидиглениишкини-биле тодаргайлатынып турар. Ноябрь 29-та национал хурал Э. Форнуң баштаан чазаанга идегээр чоруктан ойталаан. Сөөлгү бүдүн чартык чылдың дургузунда конститусчу улуг нуруунуң (тодаргайлаарга, национал хуралдың бүгү депутаттарының деңкезиинден хөйүнүң бадылаашкыннарының) чазакка бүзүревес чорукту илергейлээниниң ол ийи дугаар таварылгазы болганы-биле холбаштыр француз конституцияның 51-ги чүүлү күштүг болуп кирген, ол чүүл болза, ындыг болган таварылгада национал хуралды тараткаш, 20—30 хонук иштинде парламентиниң чаа соңгулдаларын чорудар эргени чазакка берип турар. Ноябрь 30-де чазак министрлериниң аразынга шыңгыы чөрүлдээлерлиг болган хуралдың соонда конституцияның үстүнде адаттынган 51-ги чүүлүн ёзугаар национал хуралды тарадыр дугайында шиитпирни хүлээп алган. Национал хуралдың чаа составының соңгулдалары 1956 чылдың январь 2-де чорутунар.

Э. Форнуң чазаанга бүзүревес чоруктуң ёзу барымдалаан илерээшкини болза, чазактың нити политиказының дугайында айтырыгларны чугаалажып көөрүн соңгаарладыр база хуусаа бетинде соңгулдалар болгаш соңгулда системазының дугайында хоойлу төлевилелдерин бирги ээлчегде көөр деп ооң негелдези-биле чөпшээрежиринден депутаттарның хөй нуруузунуң ойталаанының уржуундан болган. Херек кырында Францияда политиктиг байдалдың чидиглениишкини болза, Францияның эрге-ажыктарын өске күрүнелерниң эрге-ажыктарынга чагыртыр дугайында политиканың хоозураан чоруунуң болгаш дайынзырак соңгу-атлантика блогунга ооң киргениниң түңнели болур. Францияның национал айыыл чок чоруунга хоралыг кылдыр герман милитаризмни катап төрүтүндүрериниң америк планнарынга деткимче көргүзериниң политиказы француз хөй-ниитиниң онза улуг дүвүрээзиниң хайныктырып турар. «Француз чазак бодунуң политиказын ажылдап кылырда чүгле Аденауэрниң негелделерин хандырар деп оралдашпас ужурлуг» деп «Трибюн де насьон» солун чоокта чаа бижээн.

Француз чазак Францияның национал эрге-ажыктарынга дүгжүп турар политиканы чорударын француз улустуң деңнел чок хөй кезии негеп турар дээр дугайын боттуг фактылар херечилеп турар. Ындыг байдалдар турда, соңгулдаларны хуусаа бетинде чорудар дугайында шиитпирни соңгукчуларга сөс бээр чоруктуң чугулазын билип турар янзы-бүрү политиктиг бөлүктер сеткил ханыышкын-биле хүлээп алган. Француз Компартияның ТК-зының мурнундан Э. Фажон «улуска сөс бээриниң үези келген» деп медеглээн. Ынчалза-даа парламент соңгулдаларының барымдаалап чорутунуп турары 1951 чылдың соңгулда хоойлузу соңгукчуларның ылаптыг күзел соруун илередир чорукту канчап-даа магадылавайн турар. Ол болза, боттарының чедип алган бадылаашкыннарының саны-биле илейтир-ле дүүшпес хөй санныг олуттарны парламентиге даңзыларны эвилелдештирип тургаш, эжелеп алыр арганы барыын үзелдиг партияларга 1951 чылда берген хоойлу болгай.

Ынчалза-даа, Францияның бүгү демократтыг күштериниң хөделиишкининиң чаңгыс эвинче чүткүлү амгы байдалдарда барыын үзелдиг партияларга удур эвилелдежириниң системазын тургузар болгаш барыын үзелдиг партияларны аштырыышкынга таварыштырар арганы берип турар. Француз Компартияның ТК-зы коммунистерниң, социалистерниң болгаш өске-даа республиканчыларның аразынга дугуржуушкун чедип алыр сууруң барын айыткан. Ол суур болза: өөредилгениң хамаатыныы болур шинчизи, ажылчы чоннарның ажыл төлевирин бедидер дээш демисел, ажылчы тараачыннарның эрге-ажыктарын камгалаары, Соңгу Африкага чугаалажыышкыннар чорударының политиказы, тайбың дээш демисел болур. Компартияның ТК-зы соңгулдаларга кады киржирин, партияларның эвилелдежириниң дугайында соңгулда дүрүмүнүң чүүлүн ажыглап тургаш, реакцияга аштырыышкынны таварыштырарын социалистиг партияга саналдаан. Компартияның саналын социалистиг партияның национал чөвүлели бадылаашкыннарның шоолуг эвес хөй кезии-биле хүлээп албаан. Ол шиитпир социалистерниң хөй нуруузунуң хөөннеринге болгаш күзел соруунга чөрүшкек деп чүвени чугаалаар херек, ол дугайын черде бөдүүн социалистер Францияның бүгү-ле чөөн үзелдиг күштерин соңгулдаларга каттыштырары дээш демиселче идепкейлиг кирип турарының фактызы херечилеп турар. Францияның чөөн үзелдиг күштериниң эвилелдежиринге шаптык кадар дээш оларның дайзыннары чаа кажар арганы хереглеп турар: департаментилерде янзы-бүрү партияларның даңзыларын кадары чогуур партияларның чүгле удуртукчулары чүүлдүг деп көрген таварылгада болдунуп болур деп, соңгулда хоойлузун ындыг утка-биле тайылбырлап эгелеп турарлар. Реакция ындыг арга-биле Компартияны аңгылаарын, чөөн үзелдиг блоктуң тургустунарынга шаптык кадарын оралдажып турар.

Ынчалза-даа бодунуң хүрээлеңинде депшилгелиг республиканчыларның эвилелин, «аныяк республика» партиязын болгаш өске-даа улуг организацияларны каттыштырып турар «чөөн үзелдиг чаа каттыжыышкын», кижиниң эргелериниң лигазы болгаш социалистиг партияның элээн хөй федерациялары, Францияның бүгү-ле демократтыг күштери чөөн үзелдиг күштерниң чаңгыс аай фронтузуң тургузары дээш демисежип турарлар. Колдуунда үш соңгулда блоктары аңаа удур соңгулдаларга кирер: 1) Мендес-Франстың талалакчылары радикал-социалистерни, «удурланыышкынның демократтыг болгаш социалистиг эвилелиниң» кежигүннерин болгаш чөөн үзелдиг «социал республиканчыларны» бодунуң составында киирип турар «республиканчы фронт», 2) бодунга Э. Форнуң талалакчылары радикалдарны, католиктиг партияның кежигүннерин, хамаарышпас республиканчыларны болгаш өске-даа политиктиг бөлүктерни киирип турар чазакта хөй кезектиң партияларының блогу, 3) кедергей барыын үзелдиг болгаш фашистиг элементилерниң, ооң иштинде боттарын «садыгжылар болгаш үсдарганнар камгалалының эвилели» деп адап турар «пужад шимчээшкининиң» талалакчыларының блогу.

Соңгулда мурнунуң кампаниязы декабрь 13-те эгелээн. Францияны тайбынның, хосталганың болгаш депшилгениң оруунче үндүрүп шыдаар бүгү-ле ёзулуг депшилгелиг күштерни каттыштырар дээш улустуң шимчээшкини чуртта күштелип турар. Реакцияның күштери база-ла эвилелдежирин оралдажып турар. Соңгулда мурнунуң кампаниязы улам-на чидиг болгаш дүшкүүрлүг шинчиже кирип бар чыдар.

Я. МАЗОР.

Улус демократиязының чурттарында

Кыдат интеллигенция Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинде кирип турар

ПЕКИН. Кыдат парлалганың дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге мурнакчы ажылчыннарның болгаш тараачыннарның кирип турары биле кады кыдат интеллигенцияның эң эки төлээлекчилери база кирип турар. Пекинниң «Цинхуа» деп политехниктиг институдунуң парторганизациязы чоокта чаа бодунуң хүрээлеңинге ол институттуң директорунуң оралакчызы профессор Лю Сянь-чжоуну хүлээп алган. Кыдаттың Коммунистиг партиязынга ол ышкаш культураның кескү ажылдакчызы театр уран-чүүлүнүң академиязының директору Суян Юй-цзянь, академияның башкылары Хэ Вэнь-хуа, Ма Чи болгаш өскелер-даа киргеннер.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге Тяньцзинь хоорайда дээди өөредилге черлериниң башкылары, хөй-хөй инженерлер, эмчилер, оларның иштинде Тяньцзинниң энергетика университединиң факультединиң деканы Яэнь Ин-у бар, ол бодунуң амыдыралының чээрби беш чыл хирезин аныяк тускай эртемниглерни белеткээр талазы-биле ажылга берген. Коммунистиг партияга ол ышкаш Нанькай университединиң профессору Чэнь Бэнь-ци, ол университеттиң өөредилге кезээниң эргелекчизиниң оралакчызы Тэнь Вэй-цзай болгаш өске-даа хөй-хөй кижилер киргеннер.

(СЭТА).

Венгр көдээде кооператив шимчээшкининиң чедиишкини

БУДАПЕШТ. Сөөлгү үениң дургузунда Венгрияда туруп турар бүдүрүлге кооперативтерин быжыглаарының болгаш чаа кооперативтерни тургузарының хереэнге дыка улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

Бо чылдың 10 айларының дургузунда мурнунда турган бүдүрүлге кооперативтеринге 500 муң ажыг тараачын өг-бүлелер кирген. Ооң түңнелинде кооперативтерниң көдээ ажыл-агый шөлдери күрүне планында көрдүнгенинден бүдүн чартык катап ажып, 300 муң золь чедир улгаткан. Ол-ла үениң дургузунда 336 чаа бүдүрүлге кооперативтери тургустунган.

Бо чылдан эгелээш бүдүрүлге кооперативтери тараачыннарга болгаш хуу ажылдыгларга бодаарга, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидериниң талазы-биле дыка улуг чедиишкиннерни чедип ап шыдаан. Чижээ, хуу ажыл-агыйларга бодаарга, бүгү чуртка хольд бүрүзүнден 1,2 центнер кызылтасты, чигир свеклазын 20 центнерни, кукурузаны 1,3 центнерни хөйнү алган.

Кооператив кежигүннериниң күш-хүннеринге натура төлевири, а ол ышкаш оларның акша орулгазы дыка улгаткан.

(СЭТА).

Чехословакияда көдээ ажыл-агый чылының түңнелдери

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Чехословакияның Национал хуралының көдээ ажыл-агый комитединиң хуралы Прагага болуп эртген. Көдээ ажыл-агый министри Братислав Крутина ук хуралга бо чылын дүжүт ажаап алыышкынының болгаш часкы, күскү хову ажылдарының чоруп турганының түңнелдериниң дугайын чугаалаан. Тус-тус культураларның талазы-биле гектар барымдаалатынган планнаашкын ажыр күүсетинген деп ол дыңнаткан. Гадан кызылтастың ортумак дүжүдү 22 центнер, көктарааны — 20,2 центнер, сула—20.1 центнер, арбай—21,9 центнер, чигир свеклазы—297,7 центнер, мал чеми культуралар—60,3 центнер болган. Мындыг түңнелдер көдээ ажыл-агыйның чаңгыс аай кооперативтериниң болгаш хуу тараачыннарның продукциязының өзүлдезинге база тараачыннарның амыдырал деңнелиниң бедиишкининге дузалаан.

(СЭТА).

◆

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери ГДР-де

БЕРЛИН. Н. С. Патоличевке баштаткан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Герман Демократтыг Республикада аалдап чоруп турар төлээлери Карл Маркстың амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга холбаштырган Берлинде делгелгеге, а ол ышкаш немец төөгүнүң музейинге декабрь 10-да чорааннар.

ГДР-ниң Улус палатазының Президиумунуң даргазының оралакчызы Э .Гольденбаум совет төлээлерни үдеп чораан.

(СЭТА).

◆

КУР-нуң төлээлериниң ГДР-же үнүпкени

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Кыдат Улус Республиканың Даргазының оралакчызы Чжу Дэге баштаткан кыдат төлээлер Пекинден ГДР-же декабрь 10-да үнүпкен. Ол төлээлер Герман Демократтыг Республиканың Президентизи Вильгельм Пиктиң сезен хар болур байырлалынга киржирлер.

(СЭТА).

Каттышкан Штаттарның колонизмни деткип турар чоруун индий улус буруу шаап турар

ДЕЛИ. «Хиндустан стандарт» солуннуң медээлээнинден ап көөрге, америк-португал дыңнадыгга болгаш Даллестиң медеглелинге холбаштыр Профэвилелдериниң бүгү-индий конгрезиниң чиңгине секретары Ш. А. Данге бодунуң медеглелин декабрь 6-да чарлаан. Ында айытканы болза, «Америк империалистер Индияның өңнүктери эвес» деп чүвени оларның медеглели айтып турар. Тайбың удурланыышкын шимчээшкининиң индий киржикчилерин Гоага август айда португал эжелекчилер өлүргүлеп турда, оларны кым деткээн дээрзин медеглелде айыткан. Профэвилелдериниң бүгү-индий конгрези, Даллестиң медеглелинге удур кады демисежип үнерин болгаш Гоаны хостаар дугайын негээрин Индияның бүгү профэвилелдеринге саналдаан. Гоаны хостаарын деткиир комитеди удурланыышкын шимчээшкинин бүгү Индияга организастаар болгаш тайбың удурланыышкын шимчээшкининиң 10 муң кижилиг киржикчилерин Гоаже январь 26-да чорудар ужурлуг.

Дели штаттың улустуң социалистиг партиязының организациязының күүскому Даллестиң медеглелин буруу-шапкан резолюцияны хүлээп алган.

Дыңнадыг болгаш Даллестиң медеглели болза, Португал тергиидээшкинден Гоаны хостаары дээш демисежип турар национал-хосталгалыг шимчээшкининиң гоа киржикчилериниң бөлүктериниң иштинде килеңнээшкинни өөскүдүп турар, «Нейшил геральд» солуннуң дыңнатканындан ап көөрге, Гоаның национал конгресс партиязының даргазы Альварес болза бодунуң хосталгазы дээш демисежип турар колония-улустарны АКШ-тың деткивейн турарын америк-португал дыңнадыг айтып турар деп медеглээн; Гоаны хостаары дээш демиселди күштелдиреринче Альварес кыйгырган.

«Таймс оф Индиа» солуннуң дыңнадып турарындан ап көөрге, Гоаның улустуң партиязының секретариады гоа улусту шуут дорамчылаан чорук кылдыр дыңнадыгны характеризтеп турар.

(СЭТА).

Даллестиң Чикагога чугаазы

ВАШИНГТОН. Чикагога болган Иллинойс штаттың үлетпүр ээлериниң ассоциациязының мурнунга АКШ-тың күрүне секретары Даллес даштыкы политиканың дугайын чугаалаан.

Даллестиң чугаазында Совет Эвилелиниң даштыкы политиказынга хамаарыштыр чөңгээлиг халдаашкыннар хөй болган, ол ону агрессчи кылдыр көргүзерин оралдашкан. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче угланган, совет даштыкы политиканың хөделиишкиннери ындыг характеристикага шуут чүүлдешпес деп чүвени барымдалааш, Даллес болза, Совет Эвилели бодунуң «агрессчи» сорулгаларын өскерилге чокка арттыргаш, «тактиказын өскерткен» дээр бодалын бадыткаан. «Делегей коммунизми-биле» «демиселдиң чаа үе-чадазынче» бистиң киргенивис-биле ол дөмейлежип турар деп Даллес чугаалаан.

Даллестиң чугаазындан ап көөрге, Совет Эвилелиниң «агрессчи чоруунуң» дугайы дижир ол бүгү бодалдар болза, шериг бөлүглежиишкинниң тургузарының болгаш боо-чепсекти эндере-бүдүрериниң политиказын шынзыдар талазы-биле Даллеске херектиг болганы шуут билдинип турар.

«Күштүң туружундан» дээр, бодунуң адын баксыраткан политиканы Даллес болза, политика талазы-биле айыыл чок болурунуң бот-боду харылзашкан ийи угланыы» деп көргүзүп турган. Бирги угланыг дээрге, чепсектиг агрессияга харыының коллективтиг хөделиишкин болурунда деп ол чугаалаан. Аңаа холбаштыр АКШ-тың күрүне секретары болза, Каттышкан Штаттарның тургусканы «коллективтиг бот-камгаланырынга эргелерниң» илерээшкини дижир соңгу-атлантика эвилели хевирлиг агрессчи шериг бөлүглээшкиннерин болгаш Мурнуу-Чөөн Азияда шериг бөлүглээшкинин мактап алдаржыткан. Ийи угланыг дээрге, күш-биле тудуп турар ол политиктиг сагындырыгны немээринге белеткетинген турарында болур» деп Даллес медеглээн. Ол талазы-биле Даллес болза, «харыы согуушкун таварыштырарынга» боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту күштелдирерин деткип турган.

АКШ-тың күрүне секретары чугаазын герман айтырыгга хамаарыштырган. АКШ болгаш барыын чүктүң өске-даа [illegible]рүнелери Германияны катап каттыштырарын чедип алыр чүве дээр билдингир бадыткалды катаптаан, ынчалза-даа чаңгыс-аай демократтыг болгаш тайбынга ынакшылдыг Германияны тургузарын оларның бүгү политиказы шаптыктап турар деп чүве билдингир.

Совет Эвилели биле Азияның элээн хөй чурттарының аразында экономиктиг, культурлуг болгаш эртем, техниктиг харылзааларның быжыгып турарының дугайында АКШ-та чамдык бөлүктерниң хөлзеп-дүвүреп турары Даллестиң чугаазында илеретинген. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга дөгүм болуп турар ол кайыралдыг харылзааларны Даллес болза, Совет «кара сагыштыг күткүүшкүн» деп хоралап адаан. Кошкак хөгжүлделиг чурттарның дугайында АКШ-тың политиказының аштырыышкынын шуут эвес хевир-биле билингеш, Далл[illegible] болза, «бистиң эртken үедеги шимченгир сеткил-бодалывысты катап сегидээлинер» деп дыңнакчыларны кыйгырган. «Кошкак харыы четпес болур, чүгле күрүнениң акша-хөреңгизи айтырыгны шиитпирлеп база-ла шыдавас» деп ол медеглээн. Кошкак хөгжүлделиг чурттарның дугайында америк политиканың аштырганының чылдагааннарын айытпышаан, америк дузаламчы болза, шериг болгаш политиктиг негелделери-биле ол чурттарның иштики херектеринче холгаарлап киришкени болуп турар деп чүвени Даллес чугаалаан.

(СЭТА).

Патет-Лаонуң дайынчы отрядтарының удурланыышкыны

ПЕКИН. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар Синьхуа агентилелиниң медээлеп турары болза, Вьет-Тьянда Патет-Лаонуң дайынчы отрядтарының төлээлери Лаоска чагаазын улустар аразының коммиссиязынга чоруткан, хаанныг Лаос армияның чаа чөңгээлеринге удурланыышкынын ында медеглээн.

Чагаада дыңнадып турары болза, Патет-Лао отрядтарынга удур атакаларны бо айның иштинде Сам-Нео можуда На-Нонга болгаш Па-Кага чоруткан. Политиктиг айтырыгларны чугаалажыышкыннар чорударының аргазы-биле таарыштырарындан хаанныг Лаос чазактың ойталааны болгаш улам-на калбак хемчээлдиг атакаларны оон чоруда бергенин ол чорук херечилеп турар деп чагаада чугаалаан.

Хаанныг Лаос чазактың чепсектиг атакалар чорударын соксадырынче болгаш Патет-Лаонуң дайынчы отрядтарының эде бөлүглежиишкин кылып турар зоназынга ооң дүрүм чокка чоруткан шериглерин үндүрүп алырын албадаар сорулга-биле ажыктыг хемчеглерни ап чорударын дилег чагаада бижээн.

(СЭТА).

Индия—пөс-таавының улуг бүдүрүкчүзү

ДЕЛИ. «Хиндустан стандард» солуннуң медээлээнинден ап көөрге, Индия болза, чылда 1500 миллион фунт аргыгларны (бир фонт—453,6 грамм-биле дең) болгаш 6700 миллион ярд пөс-аймаан (бир ярд — 0,9144 метр биле дең) кылып үндүрбүшаан, амгы үеде делегейде пөс-таавы аймааның эң улуг бүдүрүкчүлериниң бирээзи болуп турар. Чуртта 11720 муң ээргииш машиналарны болгаш 207250 станоктарны тургускан 457 пөс-таавы фабрикалары бар.

Бүдүрүп үндүрген пөс-таавы аймааның 80 хире хуузу чурттуң иштинге хереглетинип турар, а өске кезиин колдуунда пөс-таавы аймааның эки саартынар черлери болур Азияның болгаш Африканың чурттарынче үндүрүп турар.

(СЭТА).

Турцияның чаа чазаан тургусканы

ЛОНДОН. Чазактың 11 хонукта үргүлчүлээн кризизиниң соонда Аднан Мендерес чаа кабинетти тургускан. Рейтер агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, президент Баярның парламентиже чоруткан бижиинде чаа кабинеттиң составын чарлаан, министрлер чөвүлелиниң даргазынга болгаш камгалал министринге Аднан Мендерес томуйлатырган.

(СЭТА).

АКШ болгаш Багдадтың шериг пактызы

ТЕГЕРАН. «Техране Мосоввар» сеткүүлдүң дыңнатканындан көөрге, багдад пактызының киржикчизи чурттар-биле АКШ-тың чазаан харылзаштырар организацияны тургузарын АКШ-тың чазаа шиитпирлээн. Организацияны Иракта америк элчинчериниң чөвүлекчизи удуртур.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харысалгалыг
секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—02370

Культура эргелелиниң типографиязы.